

1

לב ד א האזינו השמים ואדברה א אציתו שמיא ואמלל ותשמע

לקט בהיר

רש"י

א) כלומר לא אל השמים מדבר, שכן לא מנינו בכל הפרשה דיבורים לשמים, וזוה מיושב למה לא אמר האזינו השמים דברי, אלא אחס שמים האזינו ומהיו עדים ואדברה לישראל, ואמר "מתרה" בהם, שלא רק סיפור דברים מה שהיה ועמידות אני אומר להם מה שיהיה, אלא המתרה יש בדברים הללו, והמתרה נריכה להיות בפני עדים (רא"ם), וזוה מיושב ג"כ למה בכלל לומר האזינו השמים הלא הם

א) האזינו השמים. שאני מתרה בהם בישראל^א ותהיו עדים בדבר, שכן אמרתיו להם (ד' כ"ו - ל' י"ט) שאתם תהיו עדים^ב, וכן ותשמע הארץ, ולמה העיד בהם שמים וארץ^ג, אמר משה, אני צטר ודם למחר אני מת אס יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הצריות מי צא ומכחישם, לפיכך העיד בהם שמים וארץ עדים

שומעים ממילא, אלא לומר שצריכים להאזין להבין ולידע שהמתרה יש כאן (ג"א): ב) ר"ל צפ' ואחמנן וכן צפ' נצבים אמר משה לישראל שהולך להעיד בהם שמים וארץ (רא"ם), והכוונה זוה שלא רק העדים צריכים לידע ולשמע ההתרה אלא גם המתרה צריך לידע שדיבור זה המתרה היא לו ויש עדים בהמתרתו (ג"א), עוד יש לכון זו, שלא אמר בפירוש ואדברה לישראל א"כ יש פתחון פה לומר שלא לנו דיבר אלא לשמים וארץ, לזה אמר שאין כאן חשש זה שכבר אמרתיו להם לישראל שאני הולך להזמין עדים עליהם (מ"ל), ואמר וכן ותשמע הארץ, פי' גם זאת היא בדרך זה כמו האזינו השמים שגם הארץ תשמע המתרה, הגם שלא אמר בארץ ואדברה, מפני שכן דרך המדבר והכותב (וצפרט שירה) לשנות אמרותיו בנפתחות שונות, ומה דלא כילינהו בהדדי לומר האזינו שמים וארץ ואדברה, משום שהשמים מכובדים יותר מן הארץ (רא"ם), וזה פשוטו ופשוטו וכון הוא, ורבותינו בספרי אמרו לחד ליטנא וז"ל לפי שהיה משה קרוב לשמים לפיכך אמר האזינו השמים ולפי שהיה רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ אמרי פי' בא ישעי' וסמך לדבר ואמר שמעו שמים והאזיני ארץ שמעו שמים שהיה רחוק מן השמים והאזיני ארץ שהיה קרוב לארץ עכ"ל הספרי, וכן כתב יצ"ע, הנה פי' אומרים שהיה משה קרוב לשמים ידוע לכל בר גיה רב, שהלא עלה שמים לקבל תורה ושהה שם ק"כ יום נשמתו וגופו הק' והמווכך להם לא אכל וגו' והיה רחוק מן הארציות כרחוק מזרח ממערב, ולשון רבותינו בעלי מוס' לפי שאומנתו של משה בשמים, ובדברי רז"ל אלו מיושב שמתחר שחלקן למה שניה לשונו הפך מישעי', אכל אינו מיושב עדיין למה באמת חלקן וצריכין לנו לדברי הרא"ם משום כבוד שמים: ג) כוונת הקושיא, בשלמא בלא האמור יכולנו לומר דלגל כוונה דיבר אליהם לפי שהיו שם לפנינו אמר האזינו כדרך המתאמת שאומר נערו לכל מי שמלא, וכמו ישעי' הנביא שלא העיד בהם כלום אלא אמר בניס גדלתי וגו' ואמר שמעו שמים וגו', אכל לפי מה שאמרנו שהזמינס לעדים למה דוקא שמים וארץ, ועוד הלא עונש מן השמים אין צריך המתרה ועדים, ועוד מה יועיל ההתרה עמה אס יעשו התועבות שנים רבות אח"כ, וע"ז תירך ב' חירוים, א) שה"ה אין זו המתרה כדי שיעשו, אלא שלא יבואו בטענה שלא מגיע לנו כל כך קללות ופורהעיות וצפרט הסתרת פנים וגלות חוץ לארצם, יעטנו ויאמרו יעניש הקב"ה אותנו בתוך ארצנו ולא יסתיר פניו שזה יגרום פורענות בלי גבול יותר מן הראוי, לזה העיד עליהם בהמתרה שקבלו עליהם כל זאת בצרית, ודוקא שמים וארץ שהם קיימים, והנחלת יעקב כתב שצורך העדים כדי שישמעו ישראל שיש עדים ועל ידי זה יזהרו ביותר, והשנית כדי שהעדים צעמנס ישלמו להם מעשיהם בין לטוב ובין לרע, וזוה מיושב למה דוקא שמים וארץ ולא הרים וגבעות, וצפ' נצבים (ל' י"ט) מביא רבותי טעם

אור החיים

ב) א. האזינו השמים וגו'. יש להעיר והארץ או שמעו שמים וארץ, ג' למה לשמים אמר ראשונה למה אמר ואדברה לשון האזנה ולאחר אמר לשון שמיעה, ד' למה ולא אמר על זה הדרך האזינו השמים דבריי, ז' לשמים אמר לשון לוי האזינו לנוכח ולאחר אמר למה לא כלל אותם יחד ויאמר האזינו השמים ותשמעו^א שהיה לו לומר ושמעו הארץ, ח' למה

אור בהיר

א) כי כשהתחיל לומר האזינו היה לו לסיים מה שיאזינו, הגם שמוכן מאליו, על כל פנים למה לא דיבר בדרך ישר, הלא אין צריך להאריך לשון, ואדברה. ב) והוא לשון נפתר, כלומר אני אדבר והיא תשמע.

לשמים אמר וא
פי אמורה רכב
אמר אמרי. ור
משה שהיה כ
וגו"י ישעיה ש
שמעו שמים
מהדקדוקים^א
לומר, וקודם
האזינו, והנה
אזון, והשני י
שהשומע רחוק
שצלה הטוית
יגיד שכל כך
אמר האזון, ודו
סובלת גם כן ד
וזוה יתישב
שקדמוניו צחר
לחוריה^א, ובעני
הפירוש מנגד
הלכה, ומה ג
בפסוקי^א כאלו
מישבים זו כל
שהשמים הם
משה שיטעו אזו
אזונם לשמוע
מעלמיה^א בלא
ויכולה לשמוע
אומרו אמרי פי
זה הרוחנו ישו
ואחד קרוב לזה
לו, לרחוק קרא

א) וכי יש אמרים ש
בדרך הא'. ח.
הלכה. ט.
מיושב דקדוק א' וה
למשה לכותבם בתורי
וגו'. יד.

שירת האזינו - דרך אברהם הכורא ואגשורה

ותשמע הארץ אמרי פי:

ב יערף

ארעא אמרי פמי ב יבסם בממרא

לקמ בהיר

רשיי

אחר על שמים וארץ כדי שילמדו מהם שלא שינו את מדתם, משום דשם מדבר לישראל והוכיחם וטעם זה ג"כ מתוכחה היא, אבל כאן מדבר אל העדים שידעו ויבינו מה הוא עדותן (ד"ד), ויש שאין גורסין "ועוד" אלא לעולם ועד, ולפי"ז הוא כולו טעם אחד, ויהיה פירושו, כי היאך יעידו שמים וארץ הלא אין להם פה ואין אומר ואין דברים, אלא זו יהיה העדות שיחנו שבר ועונש וזוה מעידים שקבלו עליהם הברית (כ"י): (ד) לעולם בעולם הזה, ולא לעתיד לבא (מ"ל), וכן תרגמו יונ"ע, וכן שינו בספרי עמידה כנסת ישראל שתאמר לפני הקב"ה רש"ע הרי עדי קיימים שנאמר העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ אמר לה הרי אני מעבירן שנאמר (ישעי' ס"ה י"ז) כי הנני בורא שמים חדשים וארץ חדשה וגו': (ה) רק ואח"כ, ור"ל שגם האבדחם מן הארץ וגלותם יבא על ידי שמים וארץ שנאמר יהיו ברעב ובצמא יחנו ביד אויב (ג"א), ויש להוסיף ולהרחיב דברי הגו"א אלו, שהרי צ"ל ואחשן אמר הכתוב העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי "אבדחם מאבדחן", הרי שעדותם לא רק על השבע והרעב, אבל בדפוס הראשון מקיים מאמר זה בהוספה ח"ל בדין כאמור יד העדים תהיה זו בראשונה ויד כל העם באחרונה ע"ל, והגם שנאמר שתלמיד אחד כתבו פנים אעפ"כ נראה שכוון הוא בדעת רבינו, שהרי אמר בלשונו ואם יחשיבו תהיה בהם יד העדים "תחלה", ולפי"ז יהיה כוונת רבינו לומר משל דומה לנמשל, שמים וארץ הם יד העדים והאומות הם יד כל העם: (ו) ר"ל אין זה זווי שמנוהה ואומר שילמדו

שהם קיימים לעולם" (ספרי), ועוד* שאם יזכו יבואו העדים ויחנו שכר* הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יחנו עלם, ואם יחשיבו תהיה בהם יד העדים תחלה (שנאמר) (ו"ה י"ז) ועלר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה, ואחר כך ואבדחם" מהרה על ידי האומות (תנח" - ספרי): (ג) יערוף בממור לקחי. זו היא העדות שתעידו" שינוי נוסחאות: וזא עד אלא - לעולם ועד שאם. י שכון שגמר וזכרי טי י"ב.

אור החיים

אמרי פי כי הגוף להיות עבדו רחוק מהמושכלות לריך אמירה רכה לשמוע. עוד נתכוון לדבר עם הדרגות הנמלאים בישראל, אחד הם גדוליהם וראשיהם, צ' המה המון העם שאין להם שם בעם, וכינה לגדולים בשם שמים שהם במדרגה גדולה, והקדימם, ודיבר להם בלוי האזינו השמים, ואחר כך אמר ותשמע הארץ פירוש מעלמן ישמעו הכמון הגמלים לארץ כשיראו גדוליהם הולכים בדרך נכון, וכאומרם ז"ל (זוהר ח"ב ל"ו:) זה לשונו אי רישא דעמא אתתקן כולא אתתקן. עוד ירמוז אם יאזינו דברי תורה אז יהיו נקראים שמים, והוא אומר האזינו בזה אתם נחשבים שמים, על דרך אומרם (תהלים פ"ב) אני אמרתי אלהים אתם, וכמו שהארכנו בפרשת בראשית (ו' ג') שעל ידי מעשה הלדיקים גם החומר מהפכים אותו ועושים אותו צורה, ועל ידי מעשה הרשעים מהפכים הצורה לחומר, וכבר אמרנו כי הצורה תיחס בשם

שמים" (והחומר יתיחס בשם ארץ, ואומרם ואבדחם פירוש לא בשעת הטובה לבד תאזינו אלא אפילו בשעת שיבדד קשות בצוכחות על עון לריכין להאזין, ואומרם ותשמע הארץ וגו" (פירוש אפילו אחר פרידת הנפש מהגוף ותשאר בחינת הארץ לבדה אף על פי כן תשמע הארץ אמרי פי, פירוש על דרך אומרם בספר הזהר (ז"ח בראשית כ') וזה לשונו לאינה וראינה וגו' עתידה צח קול לאתערה בכל ליונא וליונא בצחי קברי ואומרת לאינה וראינה פוקו מתחות בלחותא דעפרא ואתערו משנתכון בנות ליון כמא דאת אמר מה הליון הלא ע"כ, הוא המאמר שמבטיח ה' ללדיקים שישמע גופם אחר שיהיה בארץ, והוא אומרם ותשמע הארץ אמרי פי, וממולא דבר אתה למד שמי שלא יאזין דבר ה' לא ישמע גופו השוכן בארץ את קול הכרוח ההוא ולא יהיה עפרו נטור:

אור בהיר

(יז) ואם תאזינו דברי תורה תהיו שמים מכל וכל אפילו גופכם. (יח) לשון עמיד. (יט) מה כוונת הכתוב בלוחות שהיה התורה

אורפני יתקב
ברוחי ממרו

שחני אומר צפ
חיים לעולם כג
יערפוי השמיני
יעוף*, וכן (תהי
כ"ח): תול בפי
שהמטר יש צו*
שינוי נוסחאות: נתתי
ומעגליך דרכים ש
כמו יערפון על ד
צריכים, שלא ראי

אומרם ז"ל (א)
וכו', יכוון הכחו
לזון ולפרנס כח
שיעור הכחצו י
וכאילו אמר יעו
הוא שואל מכל
פרנסתו, וממול
מפיהם טיפי כ
מה שפירשנו צו
פירוש אם ראוי
שכינה ללימוד
למעשה המטר
שהמטר מניעתו
התורה תערפנו
תאצו וגו' ואם
במלות שונות לו
שבכתב ותורה;
לקחי שבי נתנה
אלהים, והגם:
כלולים כל מה;
פי"ג), וכנגד ה

כמטר, ולמה למשל
אגב לשון זה, וכן חו
דבר הניקח מיד לי

אִלְפִי יִתְקַבֵּל בְּטָלָא מִימְרֵי בְּמִטְרָא קְרוּחֵי מְטָרָא דְנִשְׁבִּין עַר רִשְׁוֵי

לקח בהיר

תורה, ואינו חפלה שמתפלל שיטופו כמשמעת חיצת יערוף, אלא פירושו שכן הוא התורה ושכרה שמיף, ולקח היא התורה ידועה היא דכתיב (משלי ד' ב') כי לקח טוב נתתי לכם תורתני אל מעוזי: ז) כלומר משל הדומה לנמשל, התורה נמשלה למטר ולטל, לימוד התורה נמשל לטיפת ולירידת הגשם שהולידה והצמיחה ונותנת חיים לעולם, כן לימוד התורה מביא שפע ברכה וחיים לעולם: ח) פירושו

שאני אומר צפניכם תורה שנתתי* לישראל שהיא חיים לעולם כמטר הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפו* השמים על ומטר (ספרי): יערוף. לשון יעוף* (תהי"ו ס"ה י"ג) ירעפון דשן^י, יערפו על (י"ג כ"ח): תזל בטל. שהכל שמחים צו^י (ספרי), לפי שהמטר יש צו* עלצים (לצביות) כגון הולכי דרכים שינוי נוסחאות: נחמי. נטיפה. שחן. יש ענבים בו.

ומעגליך דרכים שאתה הקב"ה הולך ודורך צם דהיינו השמים יטופון שומן ושפע ע"י גשמים שנותנים, וא"כ יהיה ירעפון כמו יערפון על דרך כשז שמה שלמה: ט) כלומר מוסיף והולך, אבל טל לצדו ודאי שאינו ד, וכל הד' דברים דרכים, שלא ראי זה כראי זה, ולימוד התורה הוא כנגד הכל, ובספרי מסיק שהרביצים מעדנים את העשב ומפנקים אותם

אור החיים

דברים שנמסרו צמאמר פה אל פה, וכינה לתורה שבכתב מטר ולתורה שבעל פה טל, לפי שהתורה שבכתב היא העיקר ויסוד כל דבר, ותורה שבעל פה הם תיקונים ודקדוקים שאינם מפורשים בה אלא נרמזים, והוא ענין שלקח הכתוב צדמונה שדימה תורה שבכתב למטר שהוא יסוד ועיקר הכל, ותורה שבעל פה לטל שהוא חיון והעמדה מה שעשה המערי^י כמו שהיא תורה שבעל פה לתורה שבכתב. עוד יראה על דרך אומרם אנשי אמת (באר היטב אר"ח סי' רל"ח צ"ח באר"י ז"ל) כי מצות עסק תורה שבכתב אינה אלא ציוס ולא צלילה, וכן אמרו צבירייתא (מדרש תהלים י"ט) שמשך צאותן מ' יום שהיה אלל ה' היה מכיר צין היום ללילה מהלימוד שהיה ה' מלמדו כשהיה מלמדו משנה היה יודע שהוא לילה, ויש טעם צדבר שאין לימוד מקרא צלילה, ולזה כינה תורה שבכתב למטר שאינו תמיד אלא צימות הגשמים אבל לא צימות החמה^י, ולא ולמד מה שאירע לרבא (תענית כ"ד:) על שהעריח להוריד גשמים שלא בעתם, כמו כן המקרא הוא דוקא צזמנו המוגבל לו יום ולא לילה, ודימה תורה שבעל פה לטל כמו

אומרם ז"ל (אבות פ"ג) אם אין קמח אין תורה וכו', יכוון הכתוב צמאמר זה כי כמו שה' נותן מטר לזון ולפרנס כמו כן לריקים הם ללמוד תורה, וזה שיעור הכתוב יטוף כמו שאני מטיף המטר לקחי, וכאילו אמר יערוף לקחי כמטר, שאין הקדוש צרוך הוא שאל מהאדם ללמוד תורה עד שמכין לו כדי פרנסתו, וממולא דבר אתה למד שאם לא יטיפו מפיכם טיפי תורה אין חפץ ה' לתת מטר, והוא מה שפירשנו צמאמר התנא אם אין קמח אין תורה פירוש אם ראיח שאין קמח דע שאין תורה, וטעם שכינה ללימוד תורה לשון זה יערוף^י, לדמות למעשה המטר שהוא מטיף^י, עוד ירמזו כי כדרך שהמטר מניעתו חסוד מיתה לאדם כמו כן מניעת התורה הערפוני^י, על דרך אומרם (ישעי' א') אם תאצו וגו' ואם תמאלו וגו' חרב וגו', וכפל לומר צמלות שונות לקחי אמרתי, כנגד שני תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה, כנגד תורה שבכתב אמר לקחי שה' נחנה מידו ליד משה^י כתובה צאלצט אלהים, והגם שלא נתן אלא עשרת הדברות, בהם כלולים כל מה שכתוב צספר כמאמרם ז"ל (צמד"ר פי"ג), וכנגד תורה שבעל פה אמר אמרתי שהם

אור בהיר

כמטר, ולמה למשל הזה. (ב) ולא אמר ישמע או לשון אחר. (בא) פירוש צעבור שרצונו לדמותו למטר מטעם הנ"ל אמר דך אצב לשון זה, וכן חול טעל. (בב) מלשון עגלה ערופה, ויהיה רמז הכתוב עו"ה יערוף מניעת לקחי כמו מניעת המטר. (בג) כדבר הניקח מיד ליד. (בד) שהטל צעממה אין צכה להטפית, אלא מעמיד לחלוות הארץ אחר המטר שלא יתיבש. (בה) פי

כְּשֵׁעִירָם עֲלֵי־דָשָׁא וְכַרְבִּיבִים עֲלֵי עֵשָׂב: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבו גְּדֹל

דְּתָאָה וְכַרְסִי מִקְּוִשָׁא דִּי עַל עֵשָׂבָא: ג אֲרִי בְּשָׂמָא דִּי אֲנָא מְצַלִי הָבו רְבוּתָא קָדָם אֲלֵהֲנָא:

לקט בהיר

רש"י

לומר נחמני זה טעם ערב כמו כן דברי מורה, ועוד דרשות ופירושים רבים עיי"ש: (י) אותו כלי שהיין נופל בו מן הגת קרוי צור (רש"י מו"ק י"ב.): (יא) שי"ן שמאלית וסמ"ך מחלפין והיינו הך (במ"ד), ובקצת ספרים הנוסח מחזיקין, והוא טעות, שאין הענין כאן לשון אחיזה אלא לשון חזק, ונריך להיות מחזקין בלא יו"ד: (יב) ופירש"י שם יורה חלום בקשת, וטיפי מטר אלו קבלו שמש העלם רביצים על שם שהם רביצים ומזקקים: (יג) יומר מפורש ענין זה צפ"ג נראשית (א' י"ח) מדשא הארץ עיי"ש, גם מה שהקשה על זה הרמב"ן ז"ל

ומי שהיה צורו מלא יין: כשעירים. לשון (הה' קמ"ה) רוח סערה^(ח), כתרומתו כרוחי מטר, מה הרוחות הללו מחזקין* את העשבים ומגדלין אותם אף דברי מורה מגדלין* את לומדיהן (ספר): וברביבים. טיפי מטר, נראה לי על שם שורה כחן נקרא רביב, כמה דאח אמר (נרא' כ"א ב') רוביב קשת: דשא. ארצריין, עטיפת הארץ^(ט) מכוסה צירק: עשב. קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעלמו קרוי עשב: (ג) כי שם ה' אקרא. הרי כי שינוי נוסחאות. מחזיקין. מחזקין את לומדיהן ומגדלין אותן.

ושאר קושיות, ומה שפירשנו בשם הד"ד עיי"ש:

אור החיים

שהטל לא מפסיק קיץ וחורף יומם ולילה כמו כן חורה שבעל פה אין לך זמן שאינו זמנה, ואל תקשה שהטל יפריחנו השמש^(י) כי אין המניעה מלד הטל^(י):

לסבול כדמיון זה מלות החורה כל אחד כפי כח שיכול להשיג, ויש צוה להקל ולהחמיר להקל על מי שאינו יכול להשיג יותר, ולהחמיר על מי שיכול הרבה ששואלין ממנו הכל ואפילו מעשה מרכבה: ג. כי שם ה' אקרא^(י). הכוונה כי הדבר אשר אליו יכוין במאמרו הוא שם ה', על דרך אומרים ז"ל (זוהר ח"ג ל"ח): כל החורה כולה שמוותיו של הקצ"ה, ועליה הוא אומר יערוף כמטר לקחי שהיא החורה שהיא שמו יתצרך, ופירש אקרא מלשון יקרא^(ט), עוד רמז שהגם שתלה להם עסק החורה בטל ומער לא תהיה הכוונה בלימוד על זה^(י), אלא לקרות בספר תורת ה', והוא אומרו כי פירוש יהיה הטעם שם ה' אקרא פירוש לקרות בתורתו שהיא שמו יתצרך כדי שיתן גדול לאלהינו^(י), וזו תקרא חורה לשמה לגדל ולפאר שם כבודו, ואומרו אקרא^(י) הוא מה שיעשה כל

אור בהיר

בארץ ישראל. (בז) ואם כן אינו מדיר. (בז) אכל הטל מלד עצמו יהיה מדיר עלי הפסק אם לא יפריחו השמש. (בח) מטר וטל כבר יצטנו, ומה זה עוד שעירים ורביצים. (בט) כפי הנראה המחזר ז"ל מפרש חיצת שעירים מלשון חוט השער, לומר דק, או מלשון לעירים, שעיר כמו לעיר, ורביצים מל' רב על בגד שהוא יותר רחב, או מלשון רב, וזה הפך פי' רש"י ז"ל, וגם דשא ועשב אינם כפירוש ז"ל. אכל רביצו בחיי איתא כדרכינו. (ל) מה הענין פסוק זה לכאן. (לא) וחיבת כי נחמית טעם עו"ה, צעבור שכוונתי לייקר שם ה' על כן עליכם ליתן גדול. (לב) הגם שבאמת מביא ברכה בגשמיות וברוחניות. (לג) מה שאין כן אם למד להנחת עצמו אין גדול. (לד) ופירוש אקרא אני משה ולדרך זה היל"ל תקרא או תקראו.

אחד מה (רע"ג) ש ולא דור העוסק החורה ירצה און אחר כך ששמרו יושב תהו עד שאמו היה לו ואלהי ה

לד) פי' מ הוא הוא צי ישראל.

שמי נוסחאות

לברכת התו

אמן כי שם

בגבולין, ור

וגבורתו ומ

הקדים ואו

אשר לצ צו

צדו וזו ומכ

למונה כלו

ד תקיפא דשקמין עוברוהי ארי
בא ארחתה דינא אלהא מהימנא
דמן קדמוהי עולה לא נפק דמן

לאֱלֹהֵינוּ: ד הצור תמים פעלו פי כל
דרכיו משפט אל אמונה ואין עול

רש"י

לקט בהיר

משמש בלשון כאשר"י, כמו ויפק כ"ג י"י כי תבאו אל
הארץ, כשחקרה ואזכיר שם ה' * אחס הבו גודל
לאלהינו וזרכו שמו (ספרי), מכאן אמרו (יומא ל"ג)
שענין ברוך שם כבוד מלכותו אחר זכרה
שבמקדש"י: (ד) הצור תמים פעלו. חף על פי
שהוא חזק"י כשמביא פורענות על עוברי רלונו לא
בשטף"י הוא מביא כי חס צדין כי תמים פעלו
(ספרי): אל אמונה. לשלם לנדיקים לדקתם לעולם
הבא* , ואף על פי שמאחר את הגמולס"י סופו
לאמן את דבריו (ספרי - תענית"י 6): ואין עול. י"ט חף

(יד) כי לשון "כאשר" נכלל בלשון "חס" שהוא אחד
משמושי "כי", וכמו שביארנו זאת כבר כמה פעמים,
והכוונה בזה, שעד עתה דיבר לשמים וארץ הזמינס ואמר
להם שישמעו מה שמדבר לישראל מורה שנתמי להם חיים
הוא וכו' כלומר לא התרחמי אותם בדרך גזירה ורק בקלות,
אלא גם בדרך נאה ויפה בצרכות כשישמעו, ועתה הופך
פניו לדבר לישראל, לזה הקדים לומר שהולך לקרוא בשם ה',
ואתם הבו גודל וזרכו שמו כלומר היו מודים על האמת
ותקבלוה, זה פשוטו, ודרך אגב אמרו מכאן מו"ל וכו'
(בא"י): (טו) במקדש- שהוגה את השם ככתיבתו, אבל
חוץ למקדש עונין אמן (ספרי), ובצרכות כ"א איתא מנין

שינוי נוסחאות * שמו ואימורו * לענין לבא.

לזכרת המורה מלפנייה שנאמר כי שם ה' חקרה וכו' ופירש"י
אמן כי שם ה' חקרה בצרכה אתם הבו גודל לאלהינו באמן הכי מפרשי לה ביומא עכ"ל, א"כ גם עניינת אמן יוצא מפסוק זה
בגבולין, ורבינו כאן חד מנייהו נקט (צל"ד): (טז) זה פי' תיבת זור, כלומר מכנה הקב"ה לצור בזמן שמראה חוקו
וגבורתו ומביא פורענות כצור שהוא חזק וקשה (רא"ם), וכל הפסוק הזה שלפנינו היא הקדמה לאשר עמיד להתרות בהם,
הקדים ואומר כלל גדול שהקב"ה מדקדק כחוט השערה לשלם לכל אחד פעלו המגיע לו בין לעוב זין לרע, ואפילו בני אדם
אשר לז בשר ועינים גשמיים להם מודים ומלדיקים את דינו (בא"י): (יז) כמו בן אדם המקנה קנאתו אינו מדקדק
בדוגמו ומכה כפי כמו אפילו הוא יותר מן הראוי: (יח) ובשעת עשייה אין נראה שבר לדקת הנדיק, לזה קראו להקב"ה אל
אמונה כלומר אל נאמן: י"ט חס כבר אמר שהוא נאמן נדיק לומר שאין עול, אלא אפילו נראה כעוולה לבני אדם אין

אור החיים

אחד מהס"ה), או על דרך אומרים ז"ל (זוהר ח"ג
רע"ג) שנפשות כל עוסקי תורה הם נילוני משה
ולא דור המדבר לצד אלא עד סוף כל הדורות כל
העוסק בתורה כרוך הוא במשה, ולזה כינה עסק
בתורה של ישראל אליו ואמר חקרה"י) ובבן. עוד
ירצה אומרו כי שם ה' וגו' נתינת טעם להנאמר
אחר כך שהוא הבו גודל לאלהינו, והוא על דרך מה
שאמרו ז"ל (ילקוט נח ס"ב) צפסוק (תהלים כ"ב)
יושב תהלות ישראל שלא ישב ה' על כסא התהלות
עד שאמרו לבה השמים ברוך ה' אלהי ישראל ולא
היה לו נחת רוח כשאמרו לו אלהי שמים וארץ
ואלהי המלאכים, ולזה בא דברו הטוב כאן ואמר

הבו גודל ומעלה לדבר זה שאינו חפץ ליקרא אלא
אלהינו, והוא אומרו לאלהינו כי באמלעות
שקוראים בתורה שהוא שם ה', והוא אומרו כי
שם ה' חקרה"י) בזה כשמשבחין העליונים ואומרים
ברוך ה' אלהי ישראל שבח זה יש בו גדולה ושבח,
מה שאין בן כשאין ישראל עוסקים בתורה"י)
ואומרים המלאכים ברוך ה' אלהי ישראל שבח זה
גרוע מאד מטה מטה וישחקע הדבר שהרי הם
מכחישים חס ושלוס כשאין עוסקין בתורתו
שבאמלעותה יחס אלהותו עליונו, ורבותינו ז"ל
דרשו הרבה דרשות (ספרי) וכפטיש וגו':
ד. הצור תמים פעלו. י"ט פירוש לפי שקדם

אור בהיר

לד) פי' משה מדבר בשם כל אחד ואחד כלומר בזה הלשון יאמר כל אחד כשילמוד. (לד) הגם שמדבר אל אחריס הלא זה האחר
הוא הוא בעצמו. (לז) פי' בעבור שאני לומד בתורה בשביל זה יש גודל בתיבת חקינו. (לח) אלא מתדמין ככל הגוים בית
ישראל. (ול) פירושו של רש"י ז"ל נאה מתוק ומתקבל, אבל נדיק לדעת השייכות למה שלמעלה, גם למה כפל תמים פעלו דרכיו

צדיק וישר הוא: ה שחת לו לא קדם זפי וקשיט הוא: ה חבירו
?הון קא קיה פניא די פקחו

לקט בדיר

לרשעים משלם שכר לדקתם בעולם הזה (סג - סז):
צדיק וישר הוא. הכל מלדיקים עליהם את דינו
(סז - סט), וכך ראו וישר להם^י, לדיק מפי הצריות
וישר הוא וראוי להלדיקו: (כ) שחת לו וגו'.

לפניו, שמעט זכיות שיש לרשע הלא בטל ומבוטל הוא בין
רוב רשעיותו, אעפ"כ אין הקב"ה מעלימו ואין מנכה אותו
אלא משלם לו בעוה"ז (רא"ם), וכן להפך הגם שבעיני
הלדיקים נראה זאת לדבר זר להיות רשע וטוב לו, אעפ"כ
אם מגיעו אין עול (במ"ח), ומה שמשלם לדקת הלדיק

ורשעת הרשע לעוה"ב, כן הוא האמת והמשפט והלדק, שכוה"ז הוא רק טפל ועיקר העוה"ב לזה כל מי שהוא עיקרו ורובו
משלם בעולם העיקר, אבל רשעת הלדיק ולדקת הרשע שהוא רק טפל אללו משלם בעוה"ז הטפל (ג"א): (כ) אחר
שכבר אמר שמיים פעלו וכל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול מה חסר עוד, אם כבר פרע לדקתו צפרעות למה לכלל

אור החיים

וחומר בעלמא^י ומה לאלו שהם עוצרי ראונו כך
וכו', והוא אומרו אל אמונה פירוש ילדיק הלדיק
אמונת שכרו זה' כשיראה מדת ואין עול שהוא שכר
הרשעים שבעולם הזה על מיעוט זכותם:
צדיק וישר הוא.^י פירוש כי האדון ה' לצאות
ברא העולם במשפט דכתיב (משלי כ"ט)
במשפט יעמיד ארץ, ואמרו ז"ל (תנחומא שופטים)
שנשבע ה' שיעמיד העולם על המשפט, אבל מלניו
לו י"ג מדות שכולן רחמים, ואם נשבע על המשפט
מה מקום לרחמים, אכן הסדר הוא על זה הדרך
כי מתחילה כשיושב על המשפט הוא מעמיד
המשפט על חלו וכשצא להשתלם מתראה ברחמים
ומתפיים בתחנונים^י, והוא על דרך אומרו
(תהלים קמ"ה) לדיק ה' ככל דרכו וחסיד בכל
מעשיו^י פירוש כשהוא צא להדריך דבר הוא
מדריכו על קו הדין^י, אבל במעשיו פירוש בשעת
מעשה כשצא אדם ומתחנן אל רחום וחנן ירחמנו,
והוא אומרו לדיק וישר הוא פירוש לדיק על קו
הדין, וכפירוש רש"י במה שאמרו בגמרא (ע"ו ו').
ודילמא נח עריפיה הוב ומתחנן תמים כתיב ציה
ומקשו ודלמא לדיק דרכיו תמים במעשיו ופירש

ואמר שעסק התורה יסובב על ומער, לזה העיר
שאלם האדם עסק בתורה ומזונותיו קשים ולחם אין,
או שרואה אדם שאין עליו עול תורה ומואם
בלומדיה ומודין לו במדה גסה אכול ושבע והותר
כיעודים שנאמרו ללומדי תורה ונהפוך הוא, לא
מפני זה יבעט וחולד בו ח"ו מינות אלא ילדיק הדין
עליו ויאמר ה' אמת ודינו דין אמת, והוא אומרו
האור פירוש לשון חוקף וחזק וזה יגיד אל יד ה'
הרודה צאדם אף על פי כן תלדיק ותאמר תמים
פעלו, זה כנגד מה שרואה את שדרכו למדוד בגסה
של טובה ומדדו צדקה, וגמר אומר כי כל דרכיו
משפט כלל צזה גם את שדרכו למדוד טובה צדקה
ומדדו לו בגסה, כי כל דרכיו משפט כי לא הביא
יטורין על הלדיק עד שנחתייב בהם ולא הביא
טובה על הרשעים אלא אם זכו לה כפי מעשיהם,
וגמר אומר אל אמונה וגו' ואמרו ז"ל (ספרי) אל
אמונה לשלם ללדיקים לדקתם לעולם הבא ואין עול
לשלם לרשעים לדקתם בעולם הזה, והכונה במאמר
זכ"י על פי דבריהם שאמרו (מדרש תהלים ד')
צפסוק נחח שמחה בלבי מעתה דגנס ותירושם רבו
שאמר דוד כי מעתה שראה שלות הרשעים נשא קל

אור בדיר

משפט, גם מה מרבה באומרו כל דרכיו. (ב) שלכאורה בשלמא מה שאמר הכתוב אל אמונה שעמיד כל לדיק להשתלם, כריך הכתוב
להודיע לנו, שהרי אין לנו רואים אותו, אבל מה שאמר ואין עול שמשלם גם לרשעים לדקתם, אנו רואים שהוא כן, ואדרבה לפי דעמינו
שכרם יותר מהרואי. (א) ופי' הכתוב, מעת ראייתו ריבוי דגנס בא שמחה בלבי מכת ק"ו, וכ"כ כאן ילדיק קל אמונה מק"ו מאין
עול. (ב) ב' חיצות הללו בעין סתירה זה לזה, שיש פירושו לפני משורת הדין. (ג) פירוש הקב"ה מתראה ומתפיים למחול
לאדם משפטו על ידי רחמים ותחנונים ששאל. (ד) אם לדיק אינו חסיד, ואם חסיד אינו לדיק. (ה) זה פי' בכל

פיעותא דר?
כתרגומו חבול
בניו היו והשו
מוזמם). מומ
עקש. עקוס
הישרה יעקשו
(דקות) ענ
אנפוטליי"ש,
אותו סביבות
הכפולות*, כנ
(תה' ל"ו)
שינוי נוסחאות כדיר
(כדרכו), מה ש
השתתה ומוס ה
נקראים בניו של
מקודם, כלומר ה
עקש ופחלמול, ו
לאביו ולמה אמר
בשביל שנגך בדי
(בר"א): (בג)
רבינו תמלא מפו
עכ"ל: (בד) ה
אמר רב אושעיא
שלפניו ששיניה
חוט עצה גדל
שפירשו שאינו
מגומגם קלת, ור
על הגדיל שהוא
לנר של שמן שמו
ונכח
(רש"י) לדיק
בתחילה אבל
משורת הדין,
פסוק וענ'
דרכיו. (מו) א
רואה בשל אחרים,

ארי אתפניו למענות עממיא: יט ובען בתיבו לבון ית תשפחתא תרא ואפפה ית בני ישראל שניה בפומהון בדי' כי פנה אל-אלהים אחרים: יט ועתה - כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען

וגון ית קנמי ויתקוף רגזי א וארסקנן מנהון ויהון בישן סגיאן ההוא הלא ביני ערעוני ואנא סלקא נהון ביומא יא די עברו

פני. כמו*

ויס (ועיין בש"ח נכון הוא מאוד, ואין בדרך דעת וירושו וכל יושגי יירשו האונקלוס

הלכות אשר זרון אפוי, לזה מלאוכו לרות ירוש שישערו זה אלא לנד פירוש ודאי ו' שאם היה ינו, ולא ולמד נפשו צעמל

למה יסתיר ת חטאתם** בי, ולא נותן

אותם ממילא יהיו ה או יאמר, אלא ובה.

רש"י

לקט בהיר

שאינו רואה** צלחת: (יט) את השירה הזאת. ז"ל ויעשו בחר טעות עממי ארעא, וכן יוצ"ע ויעשו בחר האזינו השמים (ל"ב ה) עד וכפר לדמתו עמוי**): טעות עממיא, ודע ואל חטעה שצין רש"י וצין האונקלוס אינם מפרשים רק חיצת הארץ, אבל ב' חיצות שכתוב "אלהי נכר" נכללו באומרו טעות, שפירושו ע"ז או אלהים אחרים או אלהים נכרים או אלה נכר, וצין חיצת אלהי וצין חיצת נכר (המנוקד בפת"ח) מקושרים על שלאחריו, כלומר ג' חיצות מקושרות יחד כאילו אמר אלהים נכרים של גויי הארץ, וכן אמר יעקב (ברא' ל"ה ב') הקירו את אלהי הנכר, ואין מי שיאמר שם שפירושו אלהי הגויים, וזה פשוט הוא בעיני (בד"א): (כא) דצרה מורה כלשון בני אדם, כאדם שרואה להעלים דבר מעצמו מסתיר והופך פניו לנד אחר ועושה עצמו כאילו אינו רואה ואינו יודע (רא"ם): (כב) זהו פשוטו של מקרא, שהלא אמר את "השירה הזאת", ופי' כתבו "לכם" משה ויהושע, וכן כתב הרמב"ן ז"ל וז"ל השירה הזאת השירה אשר אגיד לך עתה והוא האזינו ויקראוה שירה כי ישראל יאמרו תמיד בשיר וצומרה וכן נכתבה כשירה כי השירים יכתבו בהם הפסק במקומות הנעימה עכ"ל, אבל חז"ל בסקנה כ"א:

אור החיים

הכתוב טעם למה שעבר עד עתה שהסתיר פניו מהם, זה אינו צריך לאומרו כי רואה אני שהטעם שהסתיר הוא לפי שזנו אחרי אלהי נכר כמו שאמר למעלה, עוד יש להעיר בפסוק למה כפל הסתר אסתיר, עוד צריך לדעת למה האריך לשון לומר על כל הרעה וחזר לפרש כי פנה. אכן הכתוב צא לתח טעם להסתרת פנים, כי יאמר האומר ח"ו שה' לא שפט צדק ח"ו משפט זה כי אמר הנביא (ישעי' כ"ז) צבאם אלהים** בשלח וגו' ואמרו ז"ל (סנהדרין ק'). צמדה שאדם מודד זה מודדין לו והוא ישפוט צדק אל אמונה ואין עול, והנה בהסתרת פני ה' מהם יכול להיות שיהיו נפרעים על חטאם יותר משיעור הראוי להם לפי עונשם כי אין השופט חפץ לדעת את אשר יבא עליהם מהלכות והרעות ואין זה משפט נדק ח"ו, ואולי כי זה כלול במאמר שאומרים הלא על כי אין אלהי בקרבי מלאונו וגו'**, וצא הכתוב להשיב תשובה נכונה ואמר ואנכי הסתר פירוש הסתרה זו יש לי צדין שאסתיר פני מהם, ולזה כפל הסתר אסתיר, ציוס הווא**)

אור בהיר

מג) מלשון סאה שהוא מדה. (מד) ואינו ודוי וחרטה כמו שס"ד, אלא אדרבה תרעמות, לומר שאינו מגיע לי על פי משפט כ"כ צרות. (מה) בשביל יום ההוא, כמו בפסוק הקודם. (מו) אפילו במקום שלא אמר ועתה. (מז) פי' לא ימתן עם הכתיבה

תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל: שש שבעי כשהן מחוברין כ כ"י אביאנו אליה אדמה | אשר נשבעתי לאבותיו ונת חלב ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל-אלהים אחרים ועבדום ונאצוני והפר את-בריתי: כא והיה כ"י תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפ"י זרעו כי ידעתי את-יצרו אשר הוא עשה היום בטרם

דתהי קדמי תשפחתא קדא קסהיד בבני ישראל: כ ארי אעלנון קארעא די קנמית קאבהתהון עבדא חלב ודבש ויכלון וישבעון ויתפנקון ויתפנון בטר טעות עממא ויפקחון וירגזון קדמי וישנון ית קומי: כא ויהי ארי יערען יתה בישן סניאן ועקון ויתב תשפחתא קדא קדמוהי קסהיד ארי קא תתנשי מפום בניהון ארי גרי קדמי ית יצרהון די אנון עבדון יומא דין עד קא אעלנון קארעא

די קנמית: כ תושפחתא ו ואלפנה לבני ית יהושע ב ואלים ארי ישראל קארע ומימרי יהי ב שצי משה ק אוריתא קדא דשלימו: כה ו נטלי ארון כ סיבו ית סו ותשוון יתה ד"י אלהכון וי כ ארי אנה וי וית קדלך דך

לקט בדור

רש"י

למדו מאן שמעוה לכל אחד מישראל לכתוב לו ס"מ הגם שיש לו ירושה מאבותיו, וכן הר"מ צמ"ל מונה אותה למנות עשה, ו"ל בריש ה' ס"מ מלות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר מורה לעצמו שנאמר ועמה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות עכ"ל: (בג) ר"ל זו יומר מסתם עדות שהעידו מה שראו ושמעו כמו עדות השמים והארץ שיוכל להכחש ולומר עדי שקר הם, אבל עדות השירה הזאת אי אפשר להכחיש שהרי כמות צה ההתראה

אור החיים

קרא את יהושע וגו' ואלונו"י) אף על פי כן חפץ ה' להקדים הכתיבה של השירה ולימודה, וכן תמצא שאמר לכתוב ויכתוב משה את השירה וגו' וילמדה וגו' ואחר כך אמר וילאו את יהושע וגו' שהוא הקדוש צרוך הוא לכתוב את השירה וחזקו להביא את ישראל, ומן הראוי היה לו לגמור כל מאמר יתברך אשר ילוכו"י) ואחר כך יקיימו מצותיו לכתוב השירה וללמדה, אלא הטעם הוא לפי שה' לוח לכתוב וללמד חקף וזריזות זו לא צא אלא שלא לעכב

עד שיצוה את יהושע. (מח) והועד כבר נעשה, אעפ"כ וכו'. (מז) פי' משה היה לו להמתין עד שיגמור ה' יתברך וילוה, שבחילת הפרשה בפסוק י"ד אמר לו הקב"ה צ' דברים, הא' שיקרא את יהושע, והב' שהוא יתברך ילווה, ומשה רבינו ע"ה עשה תיכף הועד וקרא ליהושע וה' אמר לו כל הפרשה עד פסוק כ"ב ולא צוה עדיין את יהושע, ומשה לא המתין אלא תיכף כתב השירה וילמדה ואח"כ וילאו את יהושע שהוא הקב"ה, והי"ל להמתין מלכתוב עד שיצוה ה'. (ג) אם אמר ולמדה מה זה עוד שימה

אור בהיר

עד שיצוה את יהושע. (מח) והועד כבר נעשה, אעפ"כ וכו'. (מז) פי' משה היה לו להמתין עד שיגמור ה' יתברך וילוה, שבחילת הפרשה בפסוק י"ד אמר לו הקב"ה צ' דברים, הא' שיקרא את יהושע, והב' שהוא יתברך ילווה, ומשה רבינו ע"ה עשה תיכף הועד וקרא ליהושע וה' אמר לו כל הפרשה עד פסוק כ"ב ולא צוה עדיין את יהושע, ומשה לא המתין אלא תיכף כתב השירה וילמדה ואח"כ וילאו את יהושע שהוא הקב"ה, והי"ל להמתין מלכתוב עד שיצוה ה'. (ג) אם אמר ולמדה מה זה עוד שימה

לישראל (ל) קלי"ח: (כג) ו למעלה"י כלפ נשבעתי להם (שמות כ"ה) זכור מצד ארון בו על פסוק י"ד וי משה וגו', שהרי ואלוהו (אני הקד שמשה כתבה והג רש"י: כו) כז

בז. הן צעו

אימר בלעם בריה בעור ואימר
נברא דשפיר חזי: טו אימר
דשמע מימר מן קדם אף וידע
מדע מן קדם עילאה חזי מן
קדם שדי חזי שכיב ומתגלי ליה:
י חזיתיה ולא בען סביתיה ולא

ויאמר נאם בלעם בנו בער ונאם
הגבר שתם העיני: טו נאם שמע אמרי
אל וידע דעת עליון מתוזה שדי יתוזה
נפל וגלוי עינים: דזי אראנו ולא עתה ->

רש"י

לקט בהיר

מואב^ל, המתרגם * מפרש קולר העברי^ל אמלכין
מה דתעבד וגו': (טו) וידע דעת עליון. לכון
השעה * שבעים זה (יוב"ט): (ח) אראנו. רואה אני
שצחו של יעקב וגדולתו^ל אך לא עתה הוא, אלא
שינוי נוסחאות * כתרנוטו (סח"ז). * אותה שעה שהקבי"ה כועס בו.

הזה לעמך באחרית הימים (רא"ם): (לז) ראונו לומר
והראיה שאין זה מחובר לתיבת איענך אלא אמר עתידות
לישראל נגד מואב שהרי כן כתיב במאמרו לקמן פסוק י"ז
שעתיד דוד מלך ישראל למחוך פאתי מואב: (לח) ר"ל
כמו שאמרנו שהכתוב (והוא לשון עברי) חיסר ונשארו בכת
חזו מיבוא, אבל האונקלוס הוליאו מכת אל הפועל שהרי הוסיף ד' תיבות "מה דתעבד ואחוי לך" שאינם מלשון הכתוב
(לברוש), וברוב ספרי רש"י נשמט כל זאת, ובדפוס הא' משנת רל"ה כתוב בזה"ל באחרית הימים ומחך פאתי מואב
כתרגומו עכ"ל, והוא בקיבור, אבל הכוונה בו כמו שאמרנו: (טל) שצחו וגדולתו של יעקב חסר מן הכתוב, אבל פשוט הוא
שכן הכוונה שהרי חשיב ומונה מה שרואה דרך כוכב מיעקב וגו', אלא שהפסיק באומרו ולא עתה, וראייה זו ראיית השכל
היא שהיא הידיעה וההשגה, וראייה והשגה זו יש לו עתה לזה שינה רש"י מלשון עמיד אראנו ואמר רואה אני שהוא הוזה,
שצח העמיד במקום הוזה, אבל הדבר שאני משיג ויודע שהוא השגה והגדולה אינו עתה, כלומר רואה אני עתה גדולתו
שהיה אחר זמן, ואמר "אך" לא עתה, שאות וא"ו מתיבת ולא כן פירושו, שאינו מוסיף שצח על שצח, אלא אדרבה גורע,

אור החיים

יז. אראנו ולא עתה וגו'. כפל הדברים במלות
שוות, גם כפל לומר דרך כוכב וגו'
וקם שצח וגו' גם כפל לומר ומחך וגו' וקרקר וגו',
כל הכוונה במלך המשיח נאמרה, ויתבאר על פי
דבריהם ז"ל (סנהדרין ז"ח). שאמרו בפסוק צעחה
אחישנה^י זכו אחישנה לא זכו צעחה, והוא רחוק
מופלג, וזה לך האות הן אנו בחלחל מאה הששית
לאלק הששי, וכנגד ב' קלים אלו דבר הכתוב, כנגד
אם זכו אמר אראנו פירוש לדבר שאני עתיד לומר
אבל אינו עתה בזמן זה אלא בזמן אחר ויכול להיות
שאינו רחוק כל כך, שאמרו ז"ל (דצ"ר פ"ב) אם היו
ישראל חוזרים בתשובה כמנעך היו נגאלים מיד
אפילו לא יעבור עליהם אלא יום אחד בגלות דכתיב
יענך ה' ביום לרה, וכנגד קץ צעחה אמר אראנו
כמו שנופה מרחוק, והוא אומרו ולא קרוב כי הקץ
של צעחה ארוך עד למאד בעוונות, ואומרו דרך וגו'

פירוש זאת היא הכוונה שאמר עליה אראנו וגו'
וכפל הענין ושינוי הלשון, יתבאר ע"פ דבריהם ז"ל
(סנהדרין סס) שאמרו שאם תהיה הגאולה
באמצעות זכות ישראל יהיה הדבר מופלא
צמעה ויתגלה הגואל ישראל מן השמים צופח
ואות כאמור בספר הזוהר (ח"א קי"ע), מה שאין
כן כשתהיה הגאולה מלד הקץ ואין ישראל ראויים
לה תהיה באופן אחר ועליה נאמר (זכרי' ט')
שהגואל יצא עני ורוכב על חמור, והוא מה שאמר
כאן כנגד גאולת אחישנה שהיא באמצעות זכות
ישראל שרמו במאמר אראנו ולא עתה אמר דרך
כוכב שיזרח הגואל מן השמים, גם רמו לכוכב
היולא באמצע השמים לנס מופלא כאמור בספר
הזוהר (ח"ג רי"ב), וכנגד גאולת צעחה שרמו
במאמר אראנו ולא קרוב אמר וקם שצח מישראל
פירוש שיקום שצח אחד מישראל כדרך הקמים

אור בהיר

קוטב זה, עיין שם קפיעל כ"ד פסוק ב'. (רנח) שזה סמירה, אם היא צעחה או אינה אחישנה, ואם אחישנה או אינה

מוֹאָב וְקַרְקָר כָּל־בְּנֵי־שֵׁת׃ יְיָ וְהָיָה
אֲדוֹם יְרֵשָׁה וְהָיָה יְרֵשָׁה שְׁעִיר אִיבִיו
וְיִשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל׃ יְיָ וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב

בְּכֹל בְּנֵי אֲנָשָׁא׃ יְיָ וְהָיָה אֲדוֹם
יְרוּתָא וְהָיָה יְרוּתָא שְׁעִיר לְבַעַלִּי
רְבֻבוּהַ וְיִשְׂרָאֵל יַצְלַח בְּנֻבְסִין׃
יְיָ וַיֵּיחָזֶת חָד מְדָבִית יַעֲקֹב וַיּוֹבִיד

לקח בהיר

רש"י

מג) דודו כתיב ויך את מואב והמית מהם צ' חלקים וחלק אחד הניח חי: מד) סנחריב מתגאה שהללים בכל דרכיו שאם חפר ונקב בדרך מלא מים, וכן אמר ישעי הביטו אל נקב הצור אשר ילאחם משם, ובמשלי מקלל את הרשע ואמר שעין המצוה והמלעגת מוסר את ואם, ינקרו וינקבו העורבים אותה עין, וכולם לשון נקב הם: מה) שהכל מת בלי בניס וכל זרע קין נכרתו צמי המבול: מו) פי' חסר למ"ד כמשפטו לפעמים, הר שעיר שהוא אדום יהיה ירושה לאויביו שהוא ישראל, אבל בלא הוספת הלמ"ד יהיה פירושו שעיר שהוא אויביו של ישראל יהיה ירושה (כן מפרש רבינו חיצת ירשה לא מלשון הורשה) ולא ידענו אי"כ למי יהיה ירושה (רא"ם): מז) חיצת ירד פירושו רודה ומושל, ואמר הכמוז שאדום יהיה ירושה עתה מפרש היאך יהיה זאת, שעוד חוץ מדוד ושלמה שמלכו עליהם ושלטו בהם אבל לא האבדודים

שני חבליים להמית^מ וגוי^מ (מ"א): וקרקר. לשון קורח*, כמו (מ"ב י"ט כ"ה) חנו קרתים^מ, מקצת צור נוקרתם (ישעי י"ח א'), יקררה עורבי נחל (משלי ל' י"ז), פורו"ר בלע"ז: כל בני שת. כל האומות, שכולם ילאו מן שת^מ צנו של אדם הראשון (אונק): יח) ודיה ירשעה שעיר. לאויביו^מ ישראל: יט) וירד מיעקב. ועוד יהיה מושל^מ אחר מיעקב:
שינוי ווסתאות * קירה - כודה - כריות.

אור החיים

עוד ולא תהיה להם תקומה כשאר האומות שחיו מהם כאמור^מ, ונתן טעם לפי שהם אויבי ישראל דכתיב (תהלים קל"ז) זכור ה' לבני אדום וגו' לזה מכחם יתירה על כל בני שת:
וישראל עושה חיל^מ. פירוש באמצעות איבוד אדום ושאר בני שת יעשו ישראל חיל. פירוש אשר בלע ס"מ ושאר העמים יוליאו בולעו מפיו, ולפי שנילווי הקדושה הם מלוכלכים כשהם חוץ הקליפה וכשהם מתצברים ויוצאים ממנה הם נתקנים לזה אמר עושה חיל^מ לשון תיקון לחיל אשר היה בלוע בהם:
יב. וירד מיעקב. ראב"ע אמר שעל יואב הוא אומר, ורש"י ז"ל פירש על מלך המשיח, ודבריו עיקר כי לדברי ראב"ע היה לו

שהם חשופי שמים^מ, ולפי ששמים יש צו מדת בושתי^מ אמר וקרקרים^מ ולא אמר ומחץ. או יכוון הכתוב לכלול כל האומות שכולן באו משם ומכללם הם עמו, וטעם שפרט מואב לפי שהם שלחו אחריו ועמם הוא מדבר לזה ציאר הדברים הנוגעים להם בצרעות. ואם תאמר והלא חין לישראל אלא עשרה אומות ולמה אמר כל בני שת, הוא מה שגמר אומר ויהי אדום ירשה וגו' ומעתה כל בני שת שבאו לזכותם יעברו לנו באדום, ולזה וקרקר כל בני שת ולא אמר ומחץ כי לא יתאבדו כל האומות לעתיד לבא, ועליהם נאמר בנבואה (ישעי ס"ה) הנער בן מאה שנה וגו'^מ:
יח. אויביו. יט) פירוש אדום ושעיר^מ, ואומרו ירשה פירוש שלא תצנכ

אור בהיר

רסח) ז"ל בעלי פוס' על המורה ונראה לרבי"א דעת היינו בני עמון ולפי שהם בני ערוה קראו את דעת לשון ערוה דכתיב (ישעי ס') ותשופי שם ופירש"י (בית מואב הרע) מגלה ערוה עכ"ל. רסו) שאמס בת לוט היתה לנועה בתם לו שם זה. רסז) שהוא רק לשון נקב, עיין רש"י. רסח) בן מאה שנה ימות, ובפסחים ס"מ העמידו פסוק זה בעכו"ם, אבל ישראל בלע המות לנצח. רסט) לשון רבים על שעיר. ער) ששניהם אויביו, ולפי"ז יהיה פי' אויביו של ישראל, ולא כפי' רש"י ז"ל ששעיר יהיה ירושה לישראל שהם אויביו של שעיר, וגם חיצת ירשה שלא כרש"י, שהוא ז"ל מפרש לשון ירושה, ולדרכינו הוא מלשון אבדון. רעא) הנער בן מאה שנה וגו'. ערב) מה שייכות זה לזה, היל"ל והיה אדום ירשה וישראל ימיה. רעג) ולא

רסח) ז"ל בעלי פוס' על המורה ונראה לרבי"א דעת היינו בני עמון ולפי שהם בני ערוה קראו את דעת לשון ערוה דכתיב (ישעי ס') ותשופי שם ופירש"י (בית מואב הרע) מגלה ערוה עכ"ל. רסו) שאמס בת לוט היתה לנועה בתם לו שם זה. רסז) שהוא רק לשון נקב, עיין רש"י. רסח) בן מאה שנה ימות, ובפסחים ס"מ העמידו פסוק זה בעכו"ם, אבל ישראל בלע המות לנצח. רסט) לשון רבים על שעיר. ער) ששניהם אויביו, ולפי"ז יהיה פי' אויביו של ישראל, ולא כפי' רש"י ז"ל ששעיר יהיה ירושה לישראל שהם אויביו של שעיר, וגם חיצת ירשה שלא כרש"י, שהוא ז"ל מפרש לשון ירושה, ולדרכינו הוא מלשון אבדון. רעא) הנער בן מאה שנה וגו'. ערב) מה שייכות זה לזה, היל"ל והיה אדום ירשה וישראל ימיה. רעג) ולא

זקבא
זראל
שלוש
כ.ב.
לע"ז
רודה
פרש
זכ
מדד
כחן
מושל
לא
ןמו,
ז"ל
קיס
הוא
מה
יולי
אנו
זיח
יחן
ג'
יעו
הס
זרו
זכ
זר
זר
גז
פי
זר
זל
זל

דָּדָאן לִי כְבוֹדִי: ח שׁוֹתִי
 לְקוֹבְלִי תְדַרְא מְטוּל
 דְּשִׁבְתִּיהָ שְׂרָא עָלַי לֹא
 אֹזְעָ: ט פְּגִין תְּרָא לְבִי
 אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אֶפְלִילוֹת יִסְרוּנִי כְבוֹדִי:
 ח שׁוֹתִי יְהוָה לְנִגְדִי תָמִיד כִּי מִיָּמִינִי
 בְּלֹא-אֲמוּטָ: ט לָבֵן | שְׂמַח לְבִי וַיְגַל כְּבוֹדִי

רש"י

גם אני אצרך את ה' אשר יעצני לצמור בחיים וללכת בדרכיו: אף כִּי־לֹא יסרוני כִּי־לֹא ליטלה אומי ולא תהיה רעותי פירשוהו על אצרה אצני שלמד תורה מאליו עד שלא נתנה תורה, אך אנו זריכי לישב המקראות על סדרן: (ח) שׁוֹתִי ה' לְנִגְדִי תָמִיד. ככל מעשי שמתי מוראו לנגד עיני, ולמה, כי מימיני הוא תמיד לעורני לכל אמוט. דבר

מצודת ציון

(ח) שׁוֹתִי. שמתי. כמו משה רגלי (לקמן יח לה):

הנחלה שבחרחי יפה הוא בעיני. וכפל הדבר במלות שונות: (ז) אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי. בעבור שיעץ אותי לקבל לאלוה: אף כִּי־לֹא. כאשר הוא יעץ אותי כן, אף כליותי מיסרות ויועצות אותי על זה כלילות, שהיא עת אשר הלב פנוי ממחשבה הטורדת: (ח) שׁוֹתִי ה'. תמיד אחשב כאילו ה' עומד נגדי ורואה מעשי: כי מימיני. כי בעבור זה יעמוד מימיני לעזור לי, ולא אהיה נוטה לנפול: (ט) שְׂמַח לְבִי. כי תשיג תאותה: ויגל כבודי. היא

אבן עזרא

העצה, היתה ממנו תחלה, כי הוא המלמד אדם דעת. וטעם בִּכְבוֹדִי בהתבודדו מעסקי העולם. וכִּי־לֹא רמז לכוזי התולדה, שהם בסתר כמו הכליות. וטעם יסרוני שחשב בלבו כל הקורות להולכים מן העולם הזה, על כן נוסר: (ח) שׁוֹתִי. העצה והמוסר הביאוהו לשום השם לנגדו יומם ולילה, והנה נשמתו דבוקה בכוראה טרם הפרדה מעל גייתה, ובעבור ששׁוֹתִי השם לְנִגְדִי מימיני לֹא אֲמוּטָ שיסור מהדרך הישרה: (ט) לָבֵן. הוא שכל הדעת: וכבודי. הנשמה:

רד"ק

ואמר כִּי־לֹא כי כלילה יהיה לב האדם פנוי. ואמר כִּי־לֹא כי הם היועצות: (ח) שׁוֹתִי ה' לְנִגְדִי. בכל דרכי אזכרנו, כדבר שהוא נגד האדם תמיד שלא יסיר מעיניו ומלבו, כי יודע אני כי הוא מימיני ובעזרתי, לפיכך לא אמוט בכל אשר אלך ואצא: (ט) לָבֵן שְׂמַח

מדרשי חז"ל

ואחת שמונתה לו בבית גזיו. ואותה שנכנסת ויוצאת עמו עושה אותה כמין קמיע וחולה בזרועו, שנאמר: שׁוֹתִי ה' לְנִגְדִי תָמִיד. ואידך האי שׁוֹתִי מאי דריש ביה, מבעי ליה לד"ר שמעון חסידא, המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר: שׁוֹתִי ה' לְנִגְדִי תָמִיד. (סנהדרין כב.).

כי מימיני בל אמוט. דברי תורה היו מיומנים לו לדוד, והיו מביאים לו לדוד נפלים והיה בודקן (אם זכר או נקבה) וכן הוא אומר ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש. (ילקו"ש).
 ט לָבֵן שְׂמַח לְבִי וַיְגַל כְּבוֹדִי. אמר רבי אבהו: גילה בשעה שהקטנים עוסקים בתורה, כבוד בשעה שהגדולים עוסקים בתורה. דבר אחר, שמח לבי בדברי תורה, ויגל כבודי במלך המשיח שעתיד לעמוד ממני. (ילקו"ש).

החלק הטוב, וזהו שפרה עלי: (ז) אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי. כמו שפירשו אתה תומך גורלי: אף כִּי־לֹא. ואת היתה לי תחלה שהוא יעצני וסייעני בבחרי זה החלק הטובה לעצמי, וגם כן אני בעצמי בכל יום יסרוני כליותי שלא אעזוב זה הדרך, אלא אחזיק בה בכל כחי. שבא אברהם והלך בדרכי הקב"ה שנאמר: עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר תורתך, וכי תורה אחת שמר והלא תורות הרבה שמר, אלא מלמד שזימן לו הקב"ה לאברהם אבינו שתי כליותיו כשתי חכמים והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה כל הלילה, שנאמר: אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי. (אדר"כ ט:).

(ח) שׁוֹתִי ה' לְנִגְדִי תָמִיד. עזרא אף על פי שלא נתנה תורה על ידו נשתנה הכתב על ידו, שנאמר: וכתב הנשתון כתיב ארמית ומתורגם ארמית. וכתב וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות. ולמה נקרא שמה אשורית שעלה עמהם מאשור, דברי רבי. רשב"א אומר כתב זה לא נשתנה כל עיקר, אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת, לשתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו

בת יבום הן ואם בעלו לא קנו. הרי דבריו ז"ל סותרין זה את זה. עד כאן כתבתי בחידושי, והואיל ואתי לדידנו העתקתי את כל זה מפני שהוא כלל גדול בתורה^(מ).

ביאה שניה שאין בה מצות עשה ע"כ. אלמא מדאורייתא חייבי לאוין רמיא ליבום אלא דרבנן גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שניה, ואלו למאן דדריש מיבמתו יבמתו למעוטי חיובי לאוין, מדאורייתא לאו

דיני ספר תורה

סימן לד

מצות כתיבת ספר תורה

ידי חובתו. או דילמא כיון שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות לחוד, ורחמנא אמר כתבו לכם את השירה, בעל כרחך לאו שירה לתורה במשמע, דהא אין כותבין פרשיות פרשיות, והוה לי כאלו כתב רחמנא להדיא ועתה כתבו לכם התורה שיש בה שירה זו, ועל כל התורה קפיד רחמנא לכתוב. ואם חסר או בלה אפילו אות אחת, לא יצא ידי חובת מצוה זו עד שתהא כתובה כולה לפניו. והכי משמע להדיא מדברי הרמב"ם שהרי כתב, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו^(א).

ונ"ל להביא ראיה לסברא זו מההיא דסנהדרין (שם) דאמר אהא דרבא, איתיבי אביי וכותב לו ס"ת לשמו שלא יתנאה בשל אחרים, מלך אין הדיוט לא. דאף על גב דהא וודאי לא קשה מאי פריך מלך אין הדיוט לא, דילמא נפקא מינה דלגבי הדיוט אם בלה או חסר והשירה קיימת. א"נ בעבר וכתב השירה לחוד יצא ידי חובתו. ואלו מלך לא יצא י"ח עד שתהא כולה כתובה לפניו מרישא לסיפא, דהא לגבי דידיה על כל התורה קא קפיד ולא אשירה לחודה, שנאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת. דהא לאו קושיא היא, דאביי מלישנא דמתניתין פריך, דתנן וכותב לו ס"ת לשמו, דמיירי משעת כתיבה ועל זה דייק מלך אין הדיוט לא, דממעט הדיוט משעת כתיבה, דאין צריך לכתוב אם

7 ← שאלה. מהו עיקר מצות כתיבת ספר תורה שחייב כל אחד ואחד מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו ומצות עשה של תורה הוא וכמו שיתבאר.

תשובה. בפ"ב דסנהדרין (כא, ב) אמרינן, אמר רבא אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה, מצוה לכתוב משלו. שנאמר (דברים לא, יט) ועתה כתבו לכם את השירה. ופירש הרמב"ם ברפ"ז מהל' ס"ת, מ"ע על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה, כלומר כתבו לכם ס"ת שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבים את התורה פרשיות פרשיות ע"כ. מבואר מדבריו מדכתב רחמנא ועתה כתבו לכם את השירה, דקאי על שירת האזינו, ילפינן מיניה דצריך לכתוב את כל התורה שהרי אין כותבים את התורה פרשיות פרשיות ויש לי לעיין לפי זה, אם עיקר קפידא דקא קפיד רחמנא לכתוב, על השירה לחוד קא קפיד, אלא כיון שאי אפשר לכתוב את השירה בפני עצמה, ע"כ חייב לכתוב כל התורה כולה מרישא לסיפא. ונפקא מינה היכא שכתב את כל התורה, ובלה ונקרע ולא נשתייר אלא השירה לחודה, יוצא ידי חובת מצוה זו. אי נמי בדיעבד שעבר וכתב את השירה לחודה יוצא

סי' קיד, המאיר לעולם ח"ב סי' ז ומלכושי יו"ט אה"ע סי' יח, שו"ת שאילת שלום מהדו"ת סי' יז, יב ובקובץ הערות יבמות מש"כ בזה.

(א) ומפורש יותר בספר המצוות להרמב"ם עשה יח: כי אמנם

(ח) בעיקר קושיית השאג"א מפסחים, ראה בספר יהושע או"ח סי' יז שהקשה כן על הרשב"א כתובות מ, א (שרבינו כיוון לו) ומש"כ ליישב. וכן הקשו ה"ד מלאכי כלל שעב ובדברי אמת קונטרס ו' (פכ, א). וראה מג"ח מצוה צ, שו"ת כתב סופר או"ח

דאם לא כן בלאו הכי אפילו איסורא איכא למיקרי ביה כדאמר התם גבי ספר אפטרותא. וכן כתב הרמב"ם להדיא בהל' ס"ת פ"ז (הי"ד) מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפ"ע ואין בהם קדושת ס"ת, אבל לא יכתוב מגילה בפ"ע שיהא בה פרשיות כו' ע"כ. וא"כ אין לנו ללמוד מפני שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות שיהא חייב לכותבה כולה מרישא לסיפא, אלא הא לחוד, שיהא חייב לכתוב משנה תורה שיש בה שירה זו, אבל ד' חומשי תורה הראשונים אין לנו [ללמוד] שמצות עשה מן התורה לכותבם^(ב).

ובגדרים פ"ד (לה, א) א"ר יוסי בר' חנינא לא ניתנה תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר (שמות לד, א) כתב לך פסל לך כו', ופריך ועתה כתבו לכם השירה הזאת, ומשני השירה לחודה. ופריך תו למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, ומסיק אלא פלפולא בעלמא. ופירש הר"ן למען תהיה כו', ואי שירה לבדה קאמר, מאי סהדותא איכא ע"כ. ומשום דסיפא דקרא דלמען תהיה לי, מגלה על רישא דקרא דועתה כתבו לכם את השירה, דלאו שירה בלחוד קאמר, אלא מכל התורה כולה מיירי, וש"מ דכל התורה הוי בכלל כתבו לכם את השירה הזאת.

אבל אין זו ראייה שכבר פירש הרא"ש (גדרים שם) למען תהיה לי כו' ואי לא ניתנה להם תורה אלא זו השירה על מה תעיד ע"כ. א"כ כתבו לכם את השירה בשירה לחודה מיירי, ולמען תהיה לי הכי קאמר,

הקבלה מתורה שבע"פ לכתוב כל התורה מרישא לסיפא, ואם חסר אות אחת פסולה. ואם התורה שלימה יש בה קדושת ס"ת. ועיין ברמב"ם פ"ז מס"ת מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפנ"ע ואין בהם קדושת ס"ת ע"ש. ורק שלא יקשה מהכתוב כתבו לכם את השירה הזאת דמשמע שירה לחודיה, לכן פירש [הרמב"ם] תורה שיש בה שירה משום דאין כותבין פרשיות, ואף דחומש מותר לכתוב וא"כ די במשנה תורה, הא אין בה קדושת ס"ת, ומקבלה באה שצריך קדושת ס"ת ולכן א"א לכתוב פרשיות לבד או חומש משנה תורה לבד ופשוט. [תולדות יצחק סי' יז ד"ה אך מ"מ]. [א"ה: לפי תירוצו של בעל שרשי הים הג"ל, יש לישב קושית החתם סופר יור"ד סי' רנד על הרמב"ם, ממה שמצינו דתפילין ומזוזות ופרשת סוטה דנכתבין פרשיות לבד, כמו"כ השירה. דשאני התם דהוי ליחיד והכא הוי בציבור. ועי' העמק דבר דברים לא, יט שג"כ הקשה על הרמב"ם מהסוגיא דגדרים].

הניחו לו אבותיו, ואמאי הא מכל מקום מחוייב לכתוב מפני השירה המוטלת עליו.

אלא אי קשיא הא קשיא, אי סלקא דעתך דאין מצוה לכתוב את כל התורה כולה אלא מפני השירה לחודה, אלא מפני שאין כותבין התורה פרשיות פרשיות, מצות כתיבת השירה גוררת לכתוב את כל התורה כולה. אם כן הא איכא נפקא מינה בין מלך להדיוט, דבהדיוט אם הניח לו אביו ס"ת שכתבה בחייו מרישא עד השירה ולא הספיק לגומרה עד שמת, כשהבן כותב את השירה וגומרה קיים מצוה זו של ועתה כתבו לכם את השירה. שהרי כתב הוא את השירה, ולא נכתבה פרשיות פרשיות שהרי כולה כתובה לפניו. ואלו מלך אפילו לא כתב אביו אלא תיבה או אות אחת, והוא כתב וגמר את כולה לא יצא ידי חובתו, כיון שלא כתבה כולה מרישא לסיפא. אלא וודאי שמע מינה דאפילו הדיוט בכהאי גונא לא יצא י"ח, דהכי קאמר קרא ועתה כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, ואם כתבה כולה חוץ מאות אחת שהניח לו אביו כתובה בה, לא קיים מצוה זו כלל. L

מ"מ קשה לי מנ"ל דמדכתב רחמנא כתבו לכם את השירה דכל התורה במשמע משום שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, הא מותר לכתוב כל חומש וחומש מה' חומשי תורה כל אחד ואחד בפני עצמו, כדאמרינן בהניזקין (גיטין ס, א) אין קורין בחומשין בבית הכנסת מפני כבוד ציבור, וש"מ דניתן לכתוב. רצה באמרו את השירה הזאת, כל התורה הכוללת זאת השירה. ומובא להלן סי' לה.

(ב) וכן הקשה הגר"ח אבולעפיה בספרו עץ חיים עה"ת (י"ל מחדש ע"י "מכון המאור"). ותלמידו בספר שרשי הים הל' ס"ת כתב ליישב דמהמשך הפסוקים וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמם, משמע כל התורה, דאי חומש אחד, הא אין קורין בציבור בחומשין, והכא קאמר ולמדה את כל בני וכתוב וידבר משה באזני כל קהל ישראל. אלא ע"כ ס"ת שיש בו שירה קאמר. ונאמרו בזה עוד תירוצים. יש שכתב: ונראה דזה נדע מן הסברא, אם יש מצוה לכתוב ספר דברים, למה לא שאר התורה. [דברי ירמיהו הל' ס"ת פ"ז ה"א ד"ה ובס' שאג"א]. ויש שכתב: ולכן נראה לומר בפשטות דכאמת מצוות התורה עיקרן בכתב ופירושן מדברי סופרים, כגון מצות תפילין וציצית וכיו"ב פירושן מתורה שבעל פה. וכמו"כ מצות כתיבת ס"ת, באה

האזינו

האזינו השמים ואדברה (ל"ב, א'). י"ל שיאזין אל השמים, דהיינו אל גלגל היומי שהוא מביע כל הטבע, היינו שיסתכל ויאזין לכל התנהגות הטבע, אשר הגלגל היומי הוא המביע הראשי שלהם ויראה כי ו א ד ב ר ה [לשון דבר אחד לדור], היינו שאני הוא המנהיג, כי אין הטבע ולא שום דבר מתנהג מעצמו, רק הכל מהשי"ת; ותשמע הארץ אמרי פי, היינו כפירש"י (קהלת א', ד'): והארץ לעולם עומדת, הנמוכים כארץ. ה"נ מי שהוא נמוך ושפל יוכל לראות זה שכל דבר מתנהג עפ"י השי"ת, ושהכל הוא: אמרי פי, ואין עוד מלבדו, וכפירוש הה"ק הרה"מ ר"מ מקוונ'ניץ וצ"ל, כי רם ה' ושפל יראה, דמי שהוא שפל יראה שרם ה'.

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי (ל"ב, א). למה ברישא אמר ו א ד ב ר ה, ובסיפא לשון מאמר, אמרי פי. ונראה דדברי מרע"ה היו לאדם עצמו, שיש בו ב' חלקים, גשמה וגוף, שמים כנוי לגשמה, שהיא מן העליונים, וארץ כנוי לגוף שהוא עפר מן האדמה, וזה האזינו השמים, היינו הנשמה, ותשמע הארץ, היינו הגוף [עי' רד"ק יהושע כ"ד, כ"ב, עדים אתם בכסם]. והנה אדמו"ר וצ"ל מסוכטשוב ביאר הא דעשרה מאמרות שבהם נברא העולם נקראו מאמרות, ועשרת הדברות נקראו דברות, והגיד כי דבור לשון חיבור, ראובן דיבר עם שמעון, אבל אין יכולים לומר ראובן אמר עם שמעון, דמאמר הוא נפרד, וע"כ הדברות שהם חיבור להשי"ת עם האדם, נקראו עשרת הדברות, אבל בריאת העולם להיפך, שהיא פירוד מן השורש, דהעולם היה נמתח והולך, היינו שנפרד והולך מן המקור שהוא השי"ת הסיבה הראשונה, ע"כ נקראו עשרה מאמרות, עכד"ק ודפח"ה. והנה בזה"ק (פנתס רט"ז, ב) דכמו שהשמש שוקעת בערב ומאירה בששים רבוא כוכבים, כך משרע"ה כשנסתלק הוא מאיר בס' רבוא נשמות ישראל, וע"כ לאחר פטירתו נתחבר עם ישראל באמצעות שירת האזינו שהקדים להם בחייו. ע"כ כתיב: האזינו השמים [היינו גשמות ישראל] ואדברה [אתחבר עמכם, כנ"ל שדיבור מורה חיבור], ועי"ז תשמע גם הארץ [הגוף] אמרי פי, כתוב אמרי ולא דברי, דעם הגוף לא נתחבר משה, ע"כ כתוב לשון אמרי המורה פירוד.

ובזה יתיישב עוד דקדוק, שכתוב האזינו השמים ואדברה, וקשה הלא הדיבור הוא קודם להאזנה של השומעים, ולמה כתב האזנה כאן ברישא. ותו דהאזינו משמע מיד בהווה, ואדברה משמע לעתיד [ולא שייך כאן לומר דהו' מהפכת, כיון דהיא ו' העיטוף כמש"כ בס' חופת חתנים בביאור הכתובה דו' העיטוף אינה מהפכת], וזה אי אפשר שהאזנה תהיה מיד והדיבור אח"כ. ולהנ"ל י"ל דשירת האזינו שנכנסה בלבבות השומעים, זו היתה הכנה להיות בית מושב ובסיס בלב האדם לקבל הארת מרע"ה לאחר פטירתו, ע"כ אמר: האזינו השמים — עתה, ועי"ז: ואדברה — עמכם בעתיד, היינו לאחר פטירתו ע"ה.

7 כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו (ל"ב, ג'). בש"ס (ברכות כ"א, א) דרשינו מזה ברכת התורה, משמע דשירת האזינו מתחילה אחר פסוק זה, היינו בפסוק: הצור תמים פעלו. מזה יש ללמוד דזה עיקר שירת האזינו, לראות בכל דבר ובכל המאורעות מן בריאת העולם ועד עתה ומעתה ועד עולם, בכל אלה יראה וימצא כי הצור תמים

פעלו וכל דרכיו משפ וישגיח למצוא תירוצ בעינא פקוחא ימצא גדולה מאד, וכן בכל בשירת האזינו, כמו ש בהשגחה פרטית ובמז וזה לשון שירת, וימצא אלוקות בכל ז הכל כאשר לכל. וזה שלמד תורה, רק שצו היינו מה שמחפש ומ התורה כולה שמותיו ו אלוקות בכל המאורעו מגלה כי ה' נמצא בכי בכי שם ה' אקרא, כי שם ה' בכל דבר שבעו וצלי בשמא דה', כי עי שקורא בשם ה', שמגל והנה במצות כתי היינו שירת האזינו, ו התורה פרשיות פרש דבתורה כתוב: כתב הרמב"ם דאין כותבין אם כבר נכתבה כל ו האזינו לבד שיכתבנה גם שאר התורה לרמ" באמצעות התורה.

והאר עינינו בתו עצמה, הב' שיאיך עי יוכל לראות אלוקות ו שמגדל צמחים אינו ויצמחו, ככה לקחי, ו מכל הבריאה.

פעלו וכל דרכיו משפט וגו', ובכל מה שעובר עליו, בכל הרפתקאי דעדרו יעיין היטב וישגיח למצוא תירוץ על הכל, שהוא במשפט באמת ואין עוול. וכאשר יעיין היטב בעינא פקוחא ימצא בכל דבר שהוא מידה כנגד מידה, בתכלית הדקדוק בדקות גדולה מאד, וכן בכל מה שעבר מעת בריאת העולם עד ימות המשיח [שהכל מרומז בשירת האזינו, כמו שכתב הרמב"ן] בכל אלה ימצא כי הצור תמים פעלו, שהכל הוא בהשגחה פרטית ובמשפט צדק, כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו (תהלים צ"ב, ט"ז).

→ וזה לשון שירה, לשון ראייה, כמו אשורנו ולא קרוב (בלק כ"ד, י"ז), שיסתכל וימצא אלוקות בכל דבר, שהכל בהשגחה פרטית, כל תנועה קלה וכל מאורע קטן הכל כאשר לכל. וזה שכתב התנ"כ (פי"ח) עושה אדם תורה קימעה, לא אמר שלמד תורה, רק שעושה תורה, משמע שמחדש ומהווה תורה שלא היתה עד כה, היינו מה שמחפש ומוצא בכל דבר אלוקות והשגחה, זה נחשב עשיית התורה. כי התורה כולה שמותיו של הקב"ה, כמו שכי' הרמב"ן בהקדמה עה"ת, וכשמסתכל ומוצא אלוקות בכל המאורעות ובכל התנהגות העולם, עושה מכל דבר שמות הקדושים, כי מגלה כי ה' נמצא בכל דבר, וזה עיקר תורה שמותיו של הקב"ה. וע"כ נרמז בהתורה → בכי שם ה' אקרא, כי עיקר עשיית התורה מה שקורא שם ה', היינו שמגלה ומברר שם ה' בכל דבר שבעולם. וזה שנא' (לך לך י"ב, ח'): ויקרא בשם ה', ותרגם אונקלוס: וצלי בשמא דה', כי עיקר התפילה לקרב הכל אל השי"ת, כדאיתא בספח"ק, וזה נחשב שקורא בשם ה', שמגלה בכל דבר שם ה', כמו שכתבנו.

והנה במצות כתיבת ס"ת כתוב (וילך ל"א, י"ט): כתבו לכם את השירה הזאת, היינו שירת האזינו, אך הרמב"ם (פ"ז מהל' ספר תורה, הל"א) כתב מדאין כותבים התורה פרשיות פרשיות שמע מינה שצריך לכתוב גם שאר התורה, וסו"ס כיון דבתורה כתוב: כתבו לכם את השירה, משמע דזה שורש המצוה [ומה שכתב הרמב"ם דאין כותבין התורה פרשיות פרשיות, כתב השאגת ארי' (סי' ל"ד), דלפי"ז אם כבר נכתבה כל התורה לבד משירת האזינו שלא בשליחותו, יהיה סגי בשירת האזינו לבד שיכתבנה, ובאמת מסיק שם דלא סגי בזה, ע"ש], אך דמ"מ צריך לכתוב גם שאר התורה לרמז שא"א לבוא לזה להסתכל ולמצוא אלוקות בכל הבריאה רק באמצעות התורה.

והאר עינינו בתורתך יש לפרש בב' אופנים: א' כמשמעה, שישגי מאור התורה עצמה, הב' שיאיר עינינו באמצעות התורה [ובית בתורתך היא ב' השימוש], שעיי"ז יוכל לראות אלוקות בכל דבר ובכל הבריאה. וזה: יערוף כמטר לקחי, כמו מטר, אף שמגדל צמחים אינו פועל בעצמותו רק שגורם שיתפתחו כוחות הטמונים באדמה ויצמחו, ככה לקחי, שהיא התורה שנקראת לקח טוב, מועיל שיוכלו להוציא תורה מכל הבריאה. (תרפ"ה)

פָּעַל כָּל־זֹאת: כח פִּינְי אֲבָד עֲצוֹת
 הָמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: חמישי לבט לו →
 חֲכָמוּ יִשְׁכִּילוּ זֹאת יְבִינוּ לְאַחֲרֵיתָם:
 ל אִיכָּה יִרְדֹּף אַחַד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יִנְיָסוּ

מן קדם יי תות כל דא: כח ארי
 עם מאברי עצה אנון ולית בהון
 סוכתתנו: בט אלו חכמו אסתכלו
 בדא סברו מא יהי בסופיהון:
 ל אברין ירדוף חר אלפא ותרין
 יערקון קרבותא אלהן (ארי)

לקט בהיר

רש"י

קבג) זה פי' לו חכמו: קבד) פי' נשלמא בתחילה כשכחו
 היסורין נהדרגה בקל לטעות שדרך הטבע הם, משא"כ
 לבסוף, ופי' חיצת "זאת" שכחוב זאת הנלחון שלהם שיכרו
 ואם היו חכמים ישכילו ויבינו אותה על אמימתה: קבה)
 הקשה נש"ח בשם "יש מקשים" למה ציראל כחיי צפ'
 בחקתי ורדפו מכס חמשה מאה וצגוים אחד אלף הלא מדה
 טובה מרובה, ונעלם ממנו שקושיא זו הקשו המוס' סוטה
 י"א עיי"ש, גם יש למרן קושיא זו ע"פ מה שכתב רבינו שם בפי' בחקתי והוא מן הת"כ ורדפו מכס מן החלשים שצבם ולא

שלו: פן יאמרו ידנו רמה וגו': (כח) כי. אותו
 (איוצ): גוי אבד עצות המה ואין בהם תבונה.
 שאלו היו חכמים יי שכלו זאת איכה ירדוף וגו':
 (כט) יבינו לאחרייתם. יתנו לב להתבונן לסוף
 פורענותם של ישראל קבד): (ל) איכה ירדף אחד.
 ממנו אלף מישראל קבה):

אור החיים

חכמו ישכילו זאת פירוש חרי האף הבא על
 ישראל קבד) ומזה יבינו לאחרייתם קבד) מה תהיה על
 מעלם:
 ל. איכה ירדוף. יש לפרשו הערה לגוי שאינו
 מתעורר בהערה נרגשת שהיא איכה
 ירדוף אחד וגו' פירוש אחד מהאומות אלף
 מישראל קבד) פירוש כי בכל מלחמות הרגילים בין
 האומות לא ימלא דבר כזה שאין שונא משיג כח
 וגבורה כזו בין האומות:
 איכה ירדוף אחד אלף קבד) פירוש אחד המיוחד
 מהאומות אלף מישראל וכו', ועיין מה
 שפירשתי בפרשת בחקתי בפסוק (כ"ו ח') ורדפו
 מכס חמשה מאה וגו' קבד):

והוא אומרו ולא ה' פעל כל זאת קבד) פירוש כל
 עוצמתם והנלחמתם, והראיה שלא עשו ישראל דבר
 רע מה שהם אינם עושים ויותר מהמה והם משלו
 בהם ויאבדום, או ירבה שכל הפעולה הזאת שעשו
 השחתה גדולה ציראל והשציתו מאנוש זכרם
 יאמרו שלא עשה כל זה ה' קבד) הלא צירוף כח ורלון
 ע"ז שהיא השליטתם עליהם:
 כח. כי גוי אובד עלות קבד) פירוש שאין חשש
 שהגוי יראה ויקח מוסר ויאמר ומה אלן
 על שכהעיסו מעט ראה מה עלתה בידם וכו' ויטיב
 מעשיו קבד), והוא אומרו כי גוי אובד עלות פירוש
 אין בטבעו דבר זה ואצד הוא מעלות כאלו, ואין
 בהם תבונה להבין דבר מחוץ דבר כמו שאמרנו, לו

אור בהיר

קיא) ואם המדובר רק ממשלת ישראל, למה אמר חיצת כל, היה לו לומר ולא ה' פעל זאת. קיב) הלא רק מקלמו עשה
 חו"ש. קיג) פשיטא, וכי למדו תורה להיות להם עלה ותבונה להאמין בה'. קיד) פירוש מה שאנו יודעים שכשהקב"ה עושה
 דין ברשעים שמו מתגדל ומתקדש, אינו שייך בהם, שלא רק שנתעקמו ונתעקשו מדרך הטוב, הלא אין בהם ענין זה כל
 עיקר. קטו) ותיבת זאת אינו שייך להלן על איכה ירדוף וגו', שהוא ענין צפני עצמו, כמו שציראל להלן, הלא שייך למעלה על
 השציתו וגו', וזה נשלב המאמר, שלא חוכל להשציתם ח"ו בשביל חילול השם נעצור שאין בהם תבונה להבין לאחרייתם. קטז)
 פירוש אחריית עלתם מכס קו"ת. קיז) פירוש הכחוב מביא ראייה שאובד עלות המה ובשביל זה אי אפשר להכריחם ח"ו, שהלא גם
 עתה שאיני משציתם הלא אייבסם שגוי אחד ירדוף אלף מישראל, ודבר זה הוא חוץ לדרך הטבע, ומודים הגוים שהוא כח אלוהי, כמו
 שגמר אומר הכחוב כי לא כזירינו וגו', ואעפ"כ לא לקחו מוסר. קיד) ק"ל איך יהיה פורעניות מרובה מהצרכה, הלא צרכה
 כחיי חמשה מאה. קיט) מן החלשים שצבם.

יְשֵׁרִים מְשַׁמְחֵי לֵב מִצֹּת יְהוָה בְּרָה
 מְאִירַת עֵינַיִם: יִרְאֵת יְהוָה | טְהוֹרָה
 עוֹמֶדֶת לְעַד מְשַׁפְּטֵי יְהוָה אֵמֶת צְדָקוֹ
 יַחְדּוֹ: יֵא הַנְּחַמְדִּים מִזֶּהָב וּמִפָּז רַב וּמִתּוֹקִים

רש"י
 (ט) ברה. מנהרת. תורה, עדות, פקודי, מלות, חמשה תומשי תורה, ומוסס נסופן אמנת נדקו יראת, משפט, ששה כנגד ששה סדרי משנה, וכן כל שם ושם חמשה תיבות עם השם עלמנו, כנגד

מצודת דוד

פתי. אבל השמש לפעמים יכניס חומו במוח האדם וישחגע: (ט) משמחי לב. ולא כן השמש כי מכניס

דאגה בלב האדם שלא יהיה נלקח ברוב חומו: מאירת עינים. אבל המרכה להסתכל באור השמש עיניו כהות: (י) עומדת לעד. ולא כן השמש, כי לפעמים יכסהו הענן: צדקו יחדו. אינם מכחישין זה את זה, אבל השמש כשהוא נראה בזה האופק אינו נראה בהאופק שממולו וכאילו מכחיש זה את זה: (יא) הנחמדים. למי שחומד מהם אין לו דבר יערוך עליו, כי חמודים המה לו מזהב וגוי, ומתוקים המה לו מדבש וגוי:

אבן עזרא

מצוה והשם הפקידם בלב. והזכיר ישרים עמהם כי כל המשכילים מחכימים עליהם בדרך הישר שאין שם ממשול. ואמר משמחי לב כי בעבורם יגיע החכם למעלת שמחת עולם, וכנגד השמש הזכיר ישרים, בעבור כי מהלך השמש על סדני גלגל המזלות והוא הדרך הישר, ועוד יתרו לפקודים כי השמש פעמים נוטה מגלגל המישור ושמחת לב כנגד השמש, כי ככה הוא רק ביום תשמח ולא בלילה, והפקודים משמחים תמיד. ומצות ה' מצות עשה, וקראם מצות בעבור שאין כתוב ברובם למה צו. ואמר עליהם ברה כי כן הם לכרי לבב על כן מאירת עינים כאדם שהיה בחשך. וכנגד השמש אמר ברה כי אין בה כדמות שחורות בתוכה כמו ללבנה, ויתרון המצות כי העבים יסתירו אור השמש ביום, ולא כן המצוה, ומאירת עינים כי היא אור העולם ביום גם בלילה, כי אור הלבנה מורה בראיות גמורות: (י) יראת. מצות לא תעשה, ואמר טהורה כי הטהור הוא שלא יתגאל במצות לא תעשה: עומדת לעד. שלא יתכן שהשם יתיר האסור,

רד"ק

הפקידם ונתנם בלב, והשכל מורה עליהם שהרי כתיב אחר כך מצות ה' ברה, ואם כן מה הם פקודי אלא לשון גניזה והנחה שהשכל מורה עליהם. ולכן הם ישרים ומשמחי לב החכם שישמח על שכלו כאשר יגבר על הגוף וינהגו בדרכי השכל, וזהו לב המורה על השכל: ואמר יראת. שהיא ראשית המצות ועקרם,

כי העבד אם לא ירא מאדון לא יעשה מצותו, והיראה הגמורה בותר. ואמר המשפטים שהם הדינים בין אדם לחבירו, והנה זכר לו כל לשונות המצוה לבד תקים. והטעם כי אמר עליהם תמימה וברה ישרים משמחי לב וכל הנמשכים, וכל זה לא יתכן לומר אלא על המצות שטעמם גלוי ונראה, והחוקים

הרע והרהורי אשת איש ודברים בטלין ו כתיב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישרים משמחי לב. (אדר"נ

מנין לעיקר שירה מן התורה, שנאמר: ו איזהו שירות שבשם. הוי אומר זה שי מהכא, תחת אשר לא עבדת את ה' אל לבב, איזוהי עבודה שהיא בשמחה ובטו שירה. ואימא דברי תורה דכתיב פקודי לב, משמחי לב איקרו טוב לא איק תגי חזקיה ברי תיאי: דברי תורה עטרה

כמו אכילת חזיר ולבישת שעטנו זה טעמם גלוי, איך יאמר עליהם ו וטהורים, אף על פי שהם כן למי הנה אין טעמם נראה לרוב בני אדו שהיא שלימה כולה לא יחסר דבר שצריך אדם להם בעולם הזה ובעו- ה' נאמנה. כי אין כזב בה, כי שכ לעיני כל ישראל אין מכחיש ומפקפי פתי. כי כל דברי המשכן חכמה נס דיק הוא, המגורה והמזבחות והיריעו כולם מורים על חכמה, עד שיקר: עולם האמצעי שהוא דמות העול העולם הקטן. וכן שמירת השבת ו שיחקור האדם בגללה על חדוש ה בראשית והיא חכמת הטבע. ואף התארים האלה ואמר לתורה תמיו ואמר על העדות נאמנה מחכימת נ כולם שרים בתארים ולא אמר התוה רק הוא הדין על חבירו, אלא שט המתואר הקרוב אליו שצריך ללמוד כמו שפירשנו וכמו שנפרש. ואמר כ מצוה ומצוה במקום שהיא ברה וז ומאירת עינים. כי העם שהם בלא בחושך, כי המצות יאירו הלב והם הכבוד הגדול: (י) יראת ה'. הם הדב בסתר, או בלי דעת אדם, כמו הגנו והמשקלות, והם הדברים שכתוב בה והיראה טהורה מאין סיג, כי הך בגלוי ימנע אדם מעשותם מיראת הכסף הוא אינו טהור כי יש הדברים שהם בסתר וימנע אדם לעי לבדו, היראה היא טהורה, כי אין עומדת לעד. כי יש מצות שיש והדברים שהם ביראת ה' הם העומו וכן. או אומר עומדת לעד על כל

הרע והרהורי אשת איש ודברים בטלין ו כתיב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישרים משמחי לב. (אדר"נ

מנין לעיקר שירה מן התורה, שנאמר: ו איזהו שירות שבשם. הוי אומר זה שי מהכא, תחת אשר לא עבדת את ה' אל לבב, איזוהי עבודה שהיא בשמחה ובטו שירה. ואימא דברי תורה דכתיב פקודי לב, משמחי לב איקרו טוב לא איק תגי חזקיה ברי תיאי: דברי תורה עטרה

ועונה, ורואה קיצורו בעבודה ובמצות
 ובמעשים טובים שעשה, וינאץ, ר"ל
 הוא כועס בעצמו, מכעס בניו ובנותיו
 מן המצות שעשה, הן ממצות שהן
 בבחי' בנים, והן ממצות שהן בבחי'
 בנות הוא כועס, ואינם נחשבים בפניו
 ל כלום, ויאמר אסתירה פני מהם אראה
 מה אחריתם, כלומר ויאמר בלבו שאני
 אסתיר פני מהם אראה מה אחריתם,
 אבל באמת לא כן הוא, כי דור תהפוכות
 המה, ר"ל שהם יכולין להפוך מדת
 הדין לרחמים, כי צדיקים גמורין הם,
 בנים לא אמן בס, ר"ל שהם בבחי'
 בנים, ועושיין רצונו של מקום, אבל לא
 אמן בס, ר"ל אינם מאמינין בעצמם
 שיכולין לפעול כלום.

ממש, כי הוא עובד את עצמו, וגם
 אם באמת יש לו יראה מפני השי"ת,
 רק מחמת הטעם כדי [ש] לא יענש,
 בהעדר הטעם הסיבה, בטילה היראה,
 וזאת היראה אינה עיקרית, רק צריך
 ליראה מפניו ית' מפני גדולתו
 ורוממותו בלי שום טעם, וז"ש יראת
 ה' טהורה, ר"ל שהיא נקיה מכל
 פסולת בלי שום פניה ובלי שום
 טעם, זהו היראה עומדת לעד ולא
 יתבטל לעולם, אבל הירא מחמת איזה
 טעם, בהעדר הטעם, בטילה היראה,
 ואינו עומדת לעד.

אבל באמת לרשעים גמורים, הלואי
 שיהיה להם יראת עונש, כמו שאמרו
 רז"ל בשבת דף ל"א (ע"ב), יודעין
 הרשעים שימותו, אלא שחלב על כסלם,
 וזהו (תהלים מט, יד) ואחריהם בפיהם
 ירצו סלה, וזהו פי' לו חכמו ישכילו
 זאת יבינו לאחריתם, מדת יראה נק'
 זאת, כמ"ש בספרים שהוא מדריגה
 שביעית וכלול מא' ועד תי"ו, וז"ש
 הלואי לו חכמו ישכילו זאת, ר"ל זו
 היראה שנק' זאת, והלואי שיחכמו
 וישכילו המדריגה התחתונה של יראה,
 דהיינו יראת העונש, שיבינו לאחריתם,
 מה יהיה בסופם.

והנה אם האדם מראה עצמו
 כאלו הוא ירא מפני השי" כדי לקבל
 הנאתו, זהו ח"ו עובד עבודה זרה

77 ← **חכמו ישכילו זאת יבינו לאחריתם**
 (לב, כט), ונראה, דהנה אמרתי פי'
 הפסוק (תהלים יט, י) יראת ה' טהורה
 עומדת לעד, דהנה האדם צריך לירא
 מפני השי" בלא שום טעם וסיבה,
 כמ"ש (קהלת ג, יד) והאלהים עשה, ר"ל
 העולם הזה שהוא בחינת עשיה, שיראו
 מלפניו, ותתגלה מלכותו, שהוא מדת
 יראה, בעולם ריב"ט.

השוואות ומקורות

רמב"ם. ראה בדברי רבינו לעיל פר' ואתחנן (ד"ה וידעת היום).

מנהל אקדמי חיים צ"ל
 האל"ז דק"ק צאטק

מחמת אהבה, ר"ל שלא לעבור על רצונו, ושלא יחטא, שלא לדבק ח"ו ברע"י, כי ח"ו עבירה קשורה בו ככלב כמ"ש חז"ל במסכת סוטה דף ג' (ע"ב), ואינו מניח אותו לעבוד השי"ת, ואיך יעבור עבירה ח"ו ולא יוכל אח"כ לעבוד את השי"ת מפני זה, וזהו יראה מחמת אהבה.

וזהו פי' המשנה (אבות א, ג) ויהי מורא שמים עליכם, כי השמים הוא מדת אהבה, מחמת זה יהא ירא ה' מאהבה, וזהו פי' ואלהים עשה שיראו מלפניו, ר"ל עשה העולם הזה כדי שיראו מלפניו, ר"ל ממדריגה שלפני

היראה, שהוא עולם האהבה, ויהיה היראה מחמת אהבה כנ"ל. ל

—*—

הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו
(לב, מג), עיין פי' רש"י ז"ל כי דם עבדיו יקום, שפיכת דמים כמשמעו, ונקם ישיב לצריו, על הגזל ועל החמס' רעא.

ומה שאמר אצל דם עבדיו יקום, ולא אמר ישיב, כמו שאמר אצל הגזל והחמס, אפשר כוונתו למה שאמרו רז"ל במסכת ראש השנה דף כ"ג (ע"א), תחת

השוואות ומקורות

ער. ראה קדושת לוי פר' עקב (ד"ה ועתה ישראל): ידוע שיש ב' בחינות יראה. בחינת יראה עילאה, ובחינת יראה תתאה. בחינת יראה תתאה הוא בחינת יראת חטא, ואין זה בחינת יראה העונש לבר אשר גם פחותי הערך יש להם יראה זה, כי זה לא נקרא יראת חטא. אמנם יראת חטא, הוא למעלה במדריגה מיראה זה שיראת חטא נקרא מה שמתירא מפני החטא מחמת שהוא נגד רצון ה' דאינו רוצה להיות נכרת ונבדל מוה', רק חפצו ורצונו להתקרב לה', ושרש בחינת יראה זה נובע ממקור התבוננתו והסתכלותו בגדולת הבורא ברוך הוא איך שהוא עיקרא ושרשא דכל עלמין וסובב וממלא כל עלמין וכל העולמות ונשמות ומלאכים ושרפים ואופנים וחיות הקודש הם כאין וכאפס נגדו, וכל קיומם הוא רק מאור וחיות הנשפע להם מהבורא ברוך הוא בכל עת ורגע כאמור המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ובהעדר רגע אחד האור והחיות חס ושלום היה כולם כלא היה, ומהסתכלות והתבוננות זאת מסתעף והיות מסתכל על שפלות עצמותו ופחיתות ערכו להיות ממאריה דחושבנא איך שהוא רחוק מה'. וכאשר ידע אינש בנפשו, אז הוא נכזה ונמאס בעיניו בתכלית, ומזה תפול עליו אימה ויראה שלא לעבור על רצונו חס ושלום, וזהו הנקרא יראה תתאה, שהוא יראת חטא. אמנם בחינת יראה עילאה, הוא למעלה ממדריגה זו, כי בחינת יראה עילאה הוא בחינת ביטול במציאות מפני רוממות ה' והדר גאונו על ידי התבוננות והסתכלותו בעצמות הבורא ברוך הוא, איך שהוא אין סוף פשוט בתכלית הפשוטות לית מחשבה תפיסא ביה, ולא דאית ליה מכל אינון מדות כלל וכו', והוא למעלה מעלה מהשתלשלות העולמות, כי אין ערוך אליו כנ"ל. ועל ידי העמקת דעתו בהסתכלות זה בעיון הדק היטיב הוא בטל במציאות בתכלית ולא מרגיש עצמותו כלל, ולא שייך בעת ההוא לומר שהוא ממאריה דחושבנא להסתכל על שפלות עצמותו ופחיתות ערכו כנ"ל, כי הוא בתכלית הביטול בהעדר הרגשת עצמותו והוא הנקרא בחינת יראה עילאה. **רעא.** ז"ל רש"י שם: כי דם עבדיו יקום, שפיכות דמיהם כמשמעו. ונקם ישיב לצריו, על הגזל ועל החמס, כענין שנאמר (יואל ד, יט) מצרים לשמה תהיה ואדום למדבר שממה תהיה מחמס בני יהודה, ואומר (עובדיה א, י) מחמס אחיך יעקב וגו'.

הנחושת אביא ז תחת רבי ע מביאיין ע"י, כי ל גמול איבוד נפי וזהו שאמר אצי לצריו, כי ישיב וכו', אבל אצל ישוב, כי אי אפי אבל אמר יקום, מדמיהון.

זאת ליהודה
יהודה ז

רב לו ועזר מצו
פי' רש"י ז"ל עזר, דף ז' (ע"ב) שכי ישראל במדבר, בארון, מפני שא הימים (בראשית מז

ערב. ז"ל הגמ' שם: (ז) תחת הנחשת אבי עקיבא וחביריו מאי נ שם: וכפר אדמתו עמ רצוי ופיוס, כמו (ברא סמך יהודה לראובן, יגידו וגו' להם לברם במדבר היו עצמות יו לאבי כל הימים, אמו יהודה, תפלת דוד וש תביאנו, לשלום מפני התפלל

(22)

רוח מְצַאתָ מִמִּינִי יוֹתֵר מִכָּל שְׂאֵר עֲבָדֶיךָ, שְׂאֵתָה עוֹשֶׂה
 לִי כָּל הַכְּבוֹד הַזֶּה לִפְנֵי עֲבָדֶיךָ. לְכֹךְ נֹאמֵר "וַיֵּבֵא הַמַּלְאָךְ
 דָּוִד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה' וַגּוֹ". נֹאמֵר כְּפֵן "הֵלֵם" וּלְהֵלֵן הוּא אֹמֵר
 "הֵבֵא עוֹד הֵלֵם אִישׁ" וְאֹמֵר "גִּישׁוּ הֵלֵם כָּל פְּנוֹת הָעַם"
 וְאֹמֵר "אַל-תִּקְרַב הֵלֵם", מֵה הֵלֵם שְׁנֵאמֵר לְהֵלֵן, לְשׁוֹן
 מַלְכוּת וּשְׂדֵרָה, אִף הֵלֵם שְׁנֵאמֵר כְּפֵן לְשׁוֹן מַלְכוּת וּשְׂדֵרָה.
 (ז) תִּדְעֵ לְךָ שְׁכֵן הוּא, שְׁהָרִי בַּמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שְׁמֻצָא
 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּדוֹד, עֲתִיד לְהוֹשִׁיב אוֹתוֹ לְיִמִּין הַשְּׂכִינָה,
 שְׁנֵאמֵר "נֵאֵם ה', לְאֲדוֹנִי, שֵׁב לְיִמִּינִי וַגּוֹ".

שמאלא יכב
שמאלא ידלת

שמת גה

ההלים קיא

7 ← (ח) פִּיצַד, עוֹשֶׂה אָדָם תּוֹרָה קִמְעָא לִפְנֵיךָ, אַתָּה שְׂמַתָּ
 שְׁכָרוֹ בְּאַלְפָּי אֲלָפִים לְטוֹבָה, וְאִין שׁוּם בְּרִיָּה יוֹדַעַת. עוֹשֶׂה
 צְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים קִמְעָא לִפְנֵיךָ, כּוֹפֵל אַתָּה שְׁכָרוֹ
 בְּאַלְפָּי אֲלָפִים לְטוֹבָה, וְאִין שׁוּם בְּרִיָּה יוֹדַעַת. עוֹשֶׂה אָדָם
 תּוֹרָה קִמְעָא לִפְנֵיךָ, אַתָּה שְׂמַתָּ שְׁכָרוֹ בְּאַלְפֵי אֲלָפִים
 לְטוֹבָה, שְׁנֵאמֵר "וַתִּקְמָן עוֹד זֹאת בְּעֵינֶיךָ אֲדֹנָי אֱלֹהִים, וַתִּדְבֹר
 גַּם אֶל-בֵּית-עֲבָדֶיךָ לְמִרְחוֹק, וְזֹאת תּוֹרַת הָאָדָם וַגּוֹ". וְכִי
 זֹאת תּוֹרַת הָאָדָם, שְׁיַעֲשֶׂה תּוֹרָה קִמְעָא לִפְנֵיךָ, ה' אֱלֹהִים.
 וְעוֹד דְּבַר אֶחָד אָמַר לִפְנֵינוּ, שְׁנֵאמֵר "וַיִּמְהַיֵּסֶיף דָּוִד עוֹד
 לְדַבֵּר אֵלֶיךָ, וְאַתָּה יָדַעְתָּ אֶת-עֲבָדֶיךָ אֲדֹנָי אֱלֹהִים, וְאֹמֵר
 "וְעַתָּה אֲדֹנָי אֱלֹהִים, אַתָּה-הוּא הָאֱלֹהִים, וְדַבְּרִיךָ יִהְיוּ אִמָּת
 וַגּוֹ, וּמִפְּרֻכְתְּךָ יִבְרַךְ בֵּית-עֲבָדֶיךָ לְעוֹלָם" זֶה הָעוֹלָם שְׂאִין בּוֹ
 מִיָּתֵה לְעֵלָם וּלְעֵלְמֵי עֲלַמְיָא. L

שמאלב גיפ

שמאלב זכ

שמאלב זכח

שי למורא

(ו) אל תקרב הלום - גם "הלום" זה נדרש לשון מלכות ושררה. (עפ"י ישועות יעקב).
 (ח) ואין שום בריה יודעת - שאין בעל הנס מכיר בניסו, ולא יודע שנעשה לו נס.
 (עפ"י ישועות יעקב).
 וכי זאת תורת האדם וכי - וכי בשביל תורה קימעה שעשה אדם ביראה לפניך תעשה לו
 הטובה הגדולה הזאת לשלם שכרו עד למרחוק שהוא אלף דור. (טובי חיים בשם זקוקן דנרא).